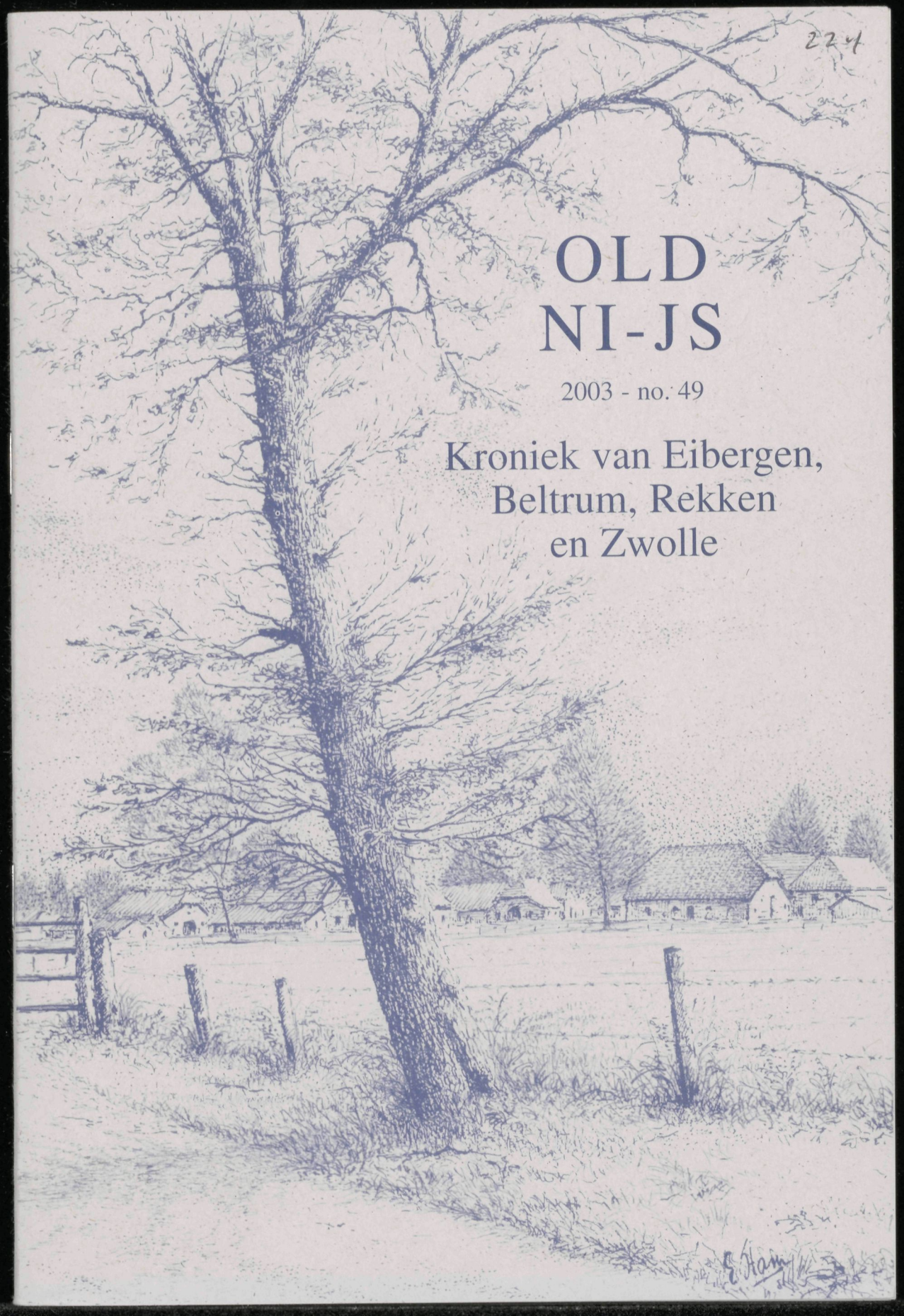

OLD NI-JS

2003 - no. 49

Kroniek van Eibergen, Beltrum, Rekken en Zwolle

1093-2221

Old Ni-js is het orgaan van de Historische Kring Eibergen.
Lidmaatschap/abonnement kost € 14,- per jaar.
Inwonende leden betalen € 2,- per jaar, maar ontvangen hiervoor geen extra nummer van Old Ni-js.

Secretariaat: Historische Kring Eibergen
Vogelenzangstraat 34
7151 VD Eibergen
Tel. 0545-473393

Bestuur Historische Kring Eibergen

E.H. Wesselink. Hondevoort 22, voorzitter	7152 BA Eibergen
J. van Dijk-Sijbrandij. Blomsgaarden 26, vicevoorzitter	7151 AM Eibergen
A. Dijkhuizen-Blankvoort. Vogelenzangstr. 34, secretaresse	7151 VD Eibergen
J.W. Scholl. Nijenkerckestraat 5, penningmeester	7482 ZX Haaksbergen
J. Baake. Nieuwenhuizenstraat 5, alg. adjunct	7161 VB Neede
J. Busink-te Biesebeek. Lariksweg 23, lid	7151 XV Eibergen
G.B. Maarse. Dorpsstraat 40, lid	7145 LL Beltrum
D. Somsen. Mallumse Molenweg 23, lid	7152 AT Eibergen
A. van der Ziel. Kerkedennen 46, lid	7621 ED Borne

Administratie:

Historische Kring Eibergen
Nijenkerckestraat 5
7482 ZX Haaksbergen
Tel. 053 - 5721225

Bank:

Rabo Eibergen
rek.nr. 31.64.48.095

Redactie: E.H. Wesselink, J. Baake, J. van Dijk-Sijbrandij, A. Dijkhuizen-Blankvoort en A. van der Ziel.

Geheel of gedeeltelijke overname van artikelen is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de auteur.

ISSN 1381-2548

old ni-js

Kroniek van Eibergen, Beltrum, Rekken en Zwolle

16e jaargang no. 49 **november 2003**

Inhoud van dit nummer:

- Bestuursmededelingen ..... blz. 2
- Uitstapje HKE naar Drimmelen (met artikel uit weekblad De Stem).... blz. 4
- Reactie op Wegen, water en weiden uit Old Ni-js no. 48 ..... blz. 6
  door L.A. van Dijk
- Het spoorwegemplacement van 'het halte' Beltrum-Zieuwent ..... blz. 7
  door G. B. Maarse
- Ut Plaetske dat Eibarge heet ..... blz. 11
  door Bert van der Ziel
- Ons Zoekplaatje ..... blz. 21
- Oplossingen Zoekplaatjes no. 48 en 47..... blz. 22
  door J. Baake
- De Luitenant van Rekken, Hemsinks Gait..... blz. 25
  door E.H. Wesselink
- Nog eens de naam Kip..... blz. 32
  door Nic Adema met brief van Henk Braakman
- Dieksken Bennink van de Waever vertelt ..... blz. 37
  met inleiding door E.H. Wesselink
- Scheppels Mankzaod ..... blz. 45
  door E.H. Wesselink

Bestuursmededelingen

Monumentendag

Mede dankzij het uitstekende fiets- en wandelweer is de Monumentendag met als thema Boerenbouw op zaterdag 13 september een ontspannen en redelijk goed bezocht evenement geworden. In Eibergen was de grootste trekpleister boerderij Reimelink aan de Nieuwstraat, waar men onder het genot van een kop koffie op z'n gemak kon bekijken hoever de restauratie inmiddels is gevorderd. In vergelijking met de vorige openstelling van de boerderij op een eerdere Monumentendag was er heel wat werk verzet en konden de bezoekers zich al min of meer een beeld vormen van het eindresultaat. In museum De Scheper werd een videofilm vertoond van de restauratiewerkzaamheden van boerderij Reimelink, alsmede een uitgebreide videofilm met beelden van landbouwwerkzaamheden en van de omgeving van Eibergen, zoals die nu nog bestaat. Door onvoorziene omstandigheden konden we geen gebruikmaken van het Muldershuis. De fototentoonstelling, die daar zou worden ingericht, werd in z'n geheel verplaatst naar de zonnige binnenplaats van het museum. Dat bleek overigens heel goed uit te pakken, want de karakteristieke boerderijen waren niet alleen schitterend gefotografeerd, maar kwamen op deze locatie ook uitstekend tot hun recht. In Rekken waren de boerenerven Te Raa Koordes en Het Meerdink voor bezichtiging opengesteld en ook daar was men over de belangstelling goed te spreken. Veel bezoekers hadden de fiets gepakt en reden een 'zonnig rondje Rekken'. Al met al was het een dag, waarop we met plezier kunnen terugkijken.

Veldnamenboek

De vorige keer meldden we u dat het veldnamenboek z'n voltooiing nadert. Die bewering blijft staan, maar ook hier wegen de laatste loodjes het zwaarst. Alle wijkkaarten zijn inmiddels gereed, maar er moeten bij alle 50 kaarten nog wat verduidelijkende teksten geschreven worden en een aantal foto's toegevoegd. Het verzamelen en ordenen ervan vergt nogal wat tijd.Voor de definitieve afwerking van het geheel hebben we ons verzekerd van de medewerking van het Staring Instituut.

Contributie over het jaar 2003

Door problemen met het computerprogramma konden we de contributie over het jaar 2002 pas in april van dit jaar innen. We maakten op de ledenvergadering de afspraak, dat we de contributie over dit jaar (2003) zouden innen in het najaar. De penningmeester zal dan ook in november overgaan tot het innen van de contributie over 2003. Het bedrag van 14.- per lidmaatschap zal automatisch worden afgeschreven.

Bezorging Old Ni-js Rekken

We zoeken enkele bezorgers voor Old Ni-js in Rekken. Het werkje kost weinig tijd. Slechts 4 x per jaar, maar hulp van bezorgers scheelt ons flink in de portokosten. Wie wil helpen, wordt verzocht contact op te nemen met ons bestuurslid Dick Somsen, Mallumsemolenweg 23, tel. 47 25 17.

Filmfestival

Op zondag 16 november houden we ons jaarlijkse Filmfestival. Plaats van handeling is de Huve en zoals gebruikelijk zijn er twee voorstellingen: 's middags om 14.30 uur en 's avonds om 19.30 uur. De Filmcommissie heeft in elk geval een film in petto met een aantal Eibergse aannemers, onder wie Blankvoort, Odink en Olthof en verder zijn er beelden van de legendarische Bloemensymfonieën, die in de vijftiger en zestiger jaren honderden bezoekers trokken. Meer bijzonderheden treft u te zijner tijd aan in de plaatselijke pers.
Voorverkoop toegangskaarten bij Bloemenregen in de Grotestraat (voorheen bloemenhuis Schepers) á 2.50.

BLOEMEN-SYMPHONIE

Eibergen

Uitstapje HKE naar Drimmelen in de Biesbosch kreeg onverwacht officieel tintje.

Het initiatief van de Historische Kring Eibergen om ter gelegenheid van de 50-jarige herdenking van de watersnood een dagtrip te maken naar Drimmelen aan de Amer bij de Biesbosch is een groot succes geworden.
Drimmelen was destijds een van de gebieden, die door de watersnood waren getroffen en de gemeente Eibergen had landelijk Made en Drimmelen aangewezen als hulpobject. Aan dit gebeuren van 50 jaar geleden vond op initiatief van Henk Kruisselbrink een reünie plaats van de helpers van toen en een expositie in museum De Scheper. Het leek de HKE een goed idee een uitstpje te organiseren als vervolg op deze reünie en expositie.
Aan de trip op 27 augustus j.l. naar Drimmelen namen maar liefst 46 personen deel. Hoe de pers in Drimmelen over dit bezoek schreef, blijkt uit een artikel uit het weekblad van Drimmelen De Stem van 28 augustus j.l.

Drimmelen, een halve eeuw later (Door peter Schouten)
Donderdag 28 augustus 2003 - Drimmelen - "Wat is het hier ontzettend veranderd!" Vijftig jaar na dato kijken de leden van de Heemkundekring Eibergen op de oevers van de Amer en bij de immense jachthaven in Drimmelen hun ogen uit. Ze zijn hier op uitnodiging van de Heemkundekring Made en Drimmelen.

Eibergenaren terug in Drimmelen

Een soort 'sentimental journey', want onder hen bevinden zich nog vijf bejaarde Eibergenaren, die in 1953 als jonge mannen onder heel andere omstandigheden kennis maakten met het dorpje aan de Amer. Gastheer en voorzitter van de Heemkundekring Made en Drimmelen, Louis van Suylekom, legt uit: "Bij de watersnoodramp in februari 1953 zond de vereniging van Nederlandse Gemeenten een noodsignaal uit naar haar leden die voor het water gespaard waren gebleven om in het zuidwesten van Nederland te hulp te schieten. Toen heeft Eibergen het dorp Made en Drimmelen geadopteerd."
"Had Drimmelen dan zoveel schade?" "Buitendijks wel. Er zaten nogal wat agrariërs met onder gelopen weilanden en akkers. Of met verzilte waterputten. Maar het grootste deel van de schade betrof de Biesbosch. Er heeft toen een groep jonge mannen uit Eibergen enkele weken hier in Drimmelen vertoefd om te helpen bij de wederopbouw".
Voornamelijk leerlingen waren het, die vanuit het dorp op de grens van Twente en de Achterhoek afreisden naar de boorden van de Amer. "Ze hebben toen in de Biesbosch twee eendenkooien opgeknapt, één op de Hofmansplaat en één op de Visplaat", zegt van Suylekom. "En ze logeerden hier bij Drimmelse mensen. Waar ze bijvoorbeeld zorgden, dat er nieuwe kippenkooien kwamen en waar ze soms meer van die kleine reparaties verrichten. Ten bewijze daarvan toont mevrouw Van der Sanden nog een naaidoosje, dat een logé in de dagen na de ramp voor haar gemaakt heeft.
"Er is sindsdien tussen Eibergen en Drimmelen een hechte band gegroeid, die we graag bestendigen", zei gistermorgen wethouder G. Broeders, die in het Biesbosch Bezoekerscentrum van Staatsbosbeheer eveneens ter verwelkoming aanwezig was. "Met enige trots tonen we u nu een van de grootste binnenhavens van Europa, waarin we momenteel zo'n 99 miljoen euro investeren. En u zult zien, dat ons dorp Drimmelen misschien wel klein, maar toch ook heel fijn is gebleven."
De Eibergse gasten knikten instemmend. En ze lieten zich de koffie en de "beverstaart" (exclusief Biesboschgebak, dat alleen in Drimmelen geserveerd wordt) goed smaken.

Op een dergelijke officiële ontvangst had het Eibergse gezelschap niet gerekend. Ook de rest van de dag werd onder leiding van de voorzitter en de secreatris van de Heemkunderkring Made en Drimmelen een succes. Tijdens de wandeling door de schilderachtige Herenstraat vergastte ons Henk Ezerman op een orgelsolo in het kerkje van Drimmelen, haast net zo'n kluntjespot als de kerk van Haarlo. Het door hem gespeelde Gelders volkslied werd door iedereen meegezongen (Nou, iedereen?). De beide heren uit Drimmelen glunderden tijdens dit mini-concert op hun orgel.

Na de lunch werd na een boottochtje in de boot van Jan Reuser een uitgebreid bezoek gebracht aan de destijds met hulp van de Eibergse jongens gerepareerde eendenkooi van de familie Reuser, die als natuurmonument in stand gehouden wordt. Eendenvangst loont niet meer.
Het was een bijzondere ervaring daar midden in de onbewoode wereld getracteerd te worden op koffie, thee en frisdrank in het houten huis van Jan Reuser.
Het Eibergs gezelschap kon, toen het tegen 21 uur weer thuis was, terugzien op een prachtige dag.

De excursiecommissie.

Reactie op wegen, water en weiden uit Old Ni-js no. 48

Met veel genoegen las ik in het laatste nummer van Old Ni-js het artikel Wegen, Water en Weiden, geschreven door Wim Kemink.
Hij vertelt daarin onder meer over het 'blökke leggen' op grindwegen en betreurt, dat hij hiervan nooit een foto onder ogen heeft gekregen.
Ik kan hem echter melden, dat er wel degelijk een foto van bestaat. Deze is afgedrukt op bladzij 50 van Eibergen in oude ansichten deel 1, samengesteld door F.J. de Leeuw.
Het gaat om een ansichtkaart van de huidige J.W. Hagemanstraat . Het onderschrift luidt:' Oorspronkelijk hield het dorp bij het tegenwoordige postkantoor op, daarbuiten was het landelijk gebied. Op deze afbeelding is er voorbij het postkantoor al enige bebouwing. Rechts de oude woning van schilder Bömer. Links is tussen de bomen een zg. brandkolk gelegen, waaruit water kon worden betrokken bij brand. Op de weg zijn houten balken neergelegd om de wagens te dwingen een bepaalde zijde van de weg te gebruiken. Na verloop van enkele dagen werden de balken aan de andere kant van de weg gelegd om een gelijkmatige slijtage van het wegdek te bevorderen.'

Eibergen 3 oktober 2003 Leo van Dijk

De J.W. Hagemanstraat, toen nog Groenlose weg, een grindweg. Rechts de oude woning van schilder Bömer. Daar wordt de Hagemanstraat gekruist door de Kruiskamplaan. Op de open plek links staat nu het Zorgcentrum. (Eibergen in oude ansichten blz.50)

Het spoorwegemplacement van 'het halte' Beltrum-Zieuwent.

In 1860 werden de eerste pogingen ondernomen om een spoorlijn aan te leggen van Amsterdam via Apeldoorn, Zutphen en Winterswijk naar het Roergebied in Duitsland. Het initiatief kwam van de Winterswijker W.A. Roerdink en de vooruitstrevende baron Van Heeckeren van Kell uit Ruurlo, maar het geheel kwam niet van de grond. Beter verging het de in 1831 geboren Jan Willink, die in 1865 een bontweverij opzette, de latere Batavier. Hij was van mening dat een spoorlijn noodzakelijk was met het oog op de toekomst van de Achterhoek. Hij pakte de zaken groot aan en probeerde veel medestanders voor zijn idee te winnen. Hij liet een fraaie brochure ontwerpen en mede daardoor was hij succesvol. Op 16 maart 1872 werd het plan goedgekeurd, op 27 maart al werd de concessie verleend en op 18 juli 1878 werd de spoorlijn Zutphen-Winterswijk feestelijk geopend. Onder de nieuwe stations aan de spoorlijn was ook het station Beltrum-Zieuwent. Het complex aan de Kempersweg omvatte naast het station een woning en een los- en laadplaats voor goederen als kolen, kunstmest en graan.

Uitkomst voor kolenhandelaren

De goederenspoorlijn was een uitkomst voor de kolenhandelaren van de Coöperaties en zij maakten dan ook dankbaar gebruik van de lijn. Zij konden de gewenste hoeveelheid opgeven en als de bestelling een hele wagonlading bedroeg, werd de opdracht uitgevoerd. Een dag of tien later konden de kolen dan bij 'het halte', zoals het stationnetje in de volksmond heette, met paard en wagen worden afgehaald; vrachtwagens waren destijds nog een onbekend verschijnsel. Om het gewicht te kunnen bepalen, had de Coöperatie bij het station een weegbrug laten bouwen. Iedereen woog de bestelde hoeveelheid af en rekende af. Ook de kolen voor de Zuivelfabriek en de school werden aangevoerd via het spoor.

Eén van de kolenboeren was Jan te Brake (Brinkman), die als jongeman van negentien jaar zijn kolen met paard en wagen loste. Ook Jans te Woerd (Hogeman) ging op deze wijze te werk. Als het erg druk was, kreeg hij assistentie van zijn broer Toon, die vlak bij het halte woonde en soms was die hulp ook hard nodig, want als de wagons niet op tijd leeg waren, moest er 'stageld' worden betaald, oftewel een boete. In de dertiger jaren deed de vrachtwagen z'n intrede en verdwenen paard en wagen geleidelijk aan van het toneel. Jan te Brake (Brinkman) werd chauffeur bij de Coöperatie en Jan te Brake (Koerboom) loste de kolen voor de Zuivelfabriek met een eigen wagen. Later werd hij aangesteld als chauffeur van de Zuivelfabriek. De Coöperatie en de kolenhandelaren verzorgden nu zelf het vervoer vanaf het station en legden ook eigen voorraden kolen aan. Daardoor verviel de noodzaak om vooraf bestellingen te doen.

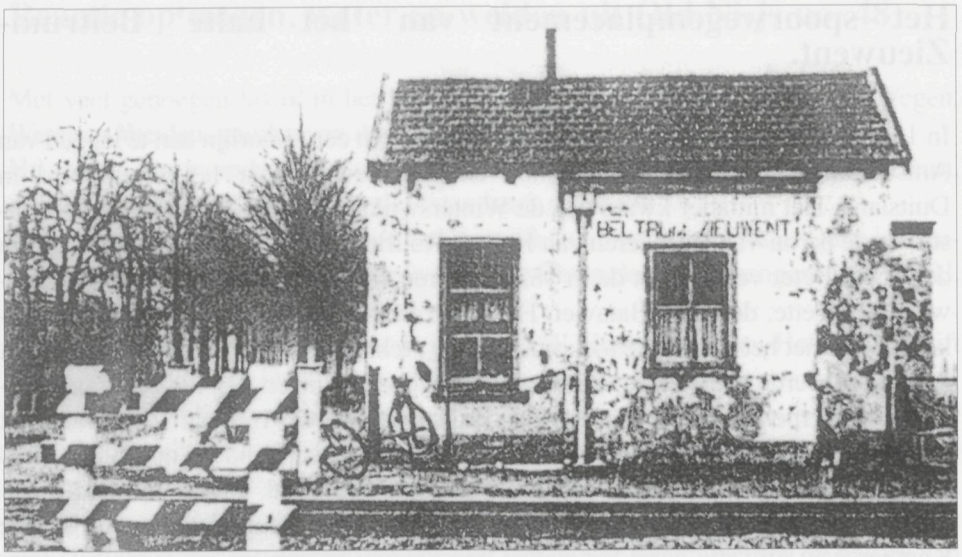

Het stationnetje Beltrum- Zieuwent in 1963 (foto: G.B. Maarse)

Dezelfde spoorwegovergang nu. Stationnetje verdwenen. (foto: Wim Emmens)

Nootjes 1, 2 en 3

De Zuivelfabriek gebruikte nootjes 1, fijne kolen voor de stoomketel. De iets grovere kolen, nootjes 2, ook wel antraciet genoemd, werden in de gezinnen voor de haard gebruikt. Een nog grovere versie, de vuistgrote nootjes 3, was geschikt voor kachels en fornuizen en dan waren er nog de eierkolen, bestaande uit afvalgruis van antraciet. Deze werden samengeperst met teer als bindmiddel in de vorm van eieren, vandaar ook de naam. Door de toevoeging van teer was er wel veel roetafzetting. Daarnaast waren er bruinkoolbriketten leverbaar. Deze brandstof is van jongere fossielen dan antraciet en omdat ze lang bleven nagloeien waren ze bij uitstek geschikt voor de verwarming van stoven. Tenslotte kende men nog cokes, afkomstig van grove antraciet. In de gasfabriek, toentertijd vrijwel in elke gemeente aanwezig, werd cokes sterk verhit, zonder het te verbranden. Het gas dat hierdoor vrijkwam werd opgevangen en diende als stadsgas. De sintels, die overbleven waren geschikt voor de centrale verwarming van bijvoorbeeld scholen.

Onbewaakte overwegen

Terug naar halte Beltrum-Zieuwent. Het station was niet alleen een halte voor goederenvervoer, maar ook stopten er personentreinen en ouderen uit de buurt vertelden me dat zij nog passagiers van de trein hebben opgehaald. Omdat er toch te weinig gebruik van werd gemaakt, werd deze functie opgeheven, maar het goederenvervoer bleef bestaan, totdat er in het begin van de zestiger jaren aardgas kwam. Het kolengebruik nam drastisch af en inmiddels ging ook het transport van kunstmest en graan niet meer via het spoor maar over de weg en via de binnenscheepvaart.
Er is sprake van geweest dat de hele lijn Zutphen-Winterswijk opgeheven zou worden, maar dat is niet gebeurd. De Nederlandse Spoorwegen hebben het traject overgedragen aan vervoersmaatschappij Syntus, die met de zogeheten 'lightrail' in plaats van de vroegere uurdienst zelfs een halfuurdienst onderhoudt. De aanvankelijk onbewaakte overwegen werden voorzien van knipperlichten en om veiligheidsredenen werden er later ook spoorbomen aangebracht.

Onherroepelijk verleden tijd

Eén van de eerste bewoners van de woning bij het halte Beltrum-Zieuwent, die eerder in dit verhaal even is genoemd, was Riphagen. Met een paard en zeilwagen onderhield hij om de andere dag een pakketdienst tussen Beltrum en Zieuwent. Aan het einde van de oorlog werd hij bij boerderij Baks aan de Zieuwentseweg beschoten door geallieerde vliegtuigen, mogelijk omdat hij werd aangezien voor een Duits militair voertuig. Hij is aan zijn verwondingen overleden. Na het vertrek in 1967 van de familie Orriëns is het huis afgebroken. Kort daarvoor al waren de weegbrug en los- en laadplaats tegen de vlakte gegaan. Het hele terrein is nu weer agrarisch gebied. Het station Beltrum-Zieuwent is onherroepelijk verleden tijd.

Beltrum, augustus 2003 G.B. Maarse

De Grotestraat met rechts de oude Maatpoort en iets verder het hek van het gemeentehuis Links was de kruidenierswinkel van Frederiks, later Meulenkamp (collectie museum De Scheper)

Eind augustus 1980. Het gat dat ontstond door de afbraak van de panden tegenover het gemeentehuis. Thans achterkant van Edah met daaronder parkeergarage (collectie museum De Scheper)

Ut plaetsken dat Eibarge heet.
Over vooruitgangsdrang, achteloosheid en welstandsbeleid.

Stille en dood.

De journalist Gerard van Westerloo schreef op 6 augustus 1999 een stukje in de Volkskrant over de Dooie Brink in Eibergen. Wat het nieuwe kloppende hart van het dorp moest worden, daar is na winkelsluitingstijd geen sterveling meer te zien. In het citycentre met marine blauwe lantaarnpalen, marineblauwe afvalbakken, marineblauwe zitjes, marineblauwe boomhekken en marineblauwe bogen waar de fiets in past, kun je overdag goed winkelen maar na sluitingstijd wordt het gemeden alsof de builenpest er is uitgebroken. De Brink is dan leeg, levenslang levenloos, aldus Van Westerloo.

Die stilte na sluitingstijd van de winkels, is van alle tijden. Ik herinner me vanuit mijn kindertijd, jaren 50 van de vorige eeuw, dat familieleden die van buiten de Achterhoek mijn ouders bezochten, keer op keer hun verwondering uitspraken over de verlatenheid die de Grotestraat uitstraalde. Mijn moeder bevestigde dan dat je er 's avonds een kanon kon afschieten onder ooit iemand te raken. Ik proefde in die woorden van mijn moeder een zekere gêne.

Schrijvers en dichters die hier opgroeiden waren juist verknocht aan het stille en onaanzienlijke dorp Eibergen. Zo ook Gerrit Odink (1916 – 1978) en zijn oom Hendrik Odink (1889 – 1973). Zij bezongen in verhalen en gedichten hun liefde voor het eigene van deze streek. U kent nog wel dat gedichtje van Gerrit Odink:

Ut plaetsken dat Eibarge heet
Waor 't altied stille en dood is
Zo as jonge stadsleu meent.

Vervolgens beschrijft hij in poëtische woorden hoe mooi de omgeving is.

Waar Gerrit Odink stille en dood verbindt met de ongerepte en schone natuur in en rond Eibergen, ziet de journalist Gerard van Westerloo rondom de vermaledijde Dooie Brink weinig schoons. Hij steekt de draak met het marineblauwe straatmeubilair van wat een citycentre had moeten zijn.

Hoezeer ik mijn geboortedorp wil beschermen tegen de wrede blik van iemand uit de grote stad, Van Westerloo heeft helaas geen ongelijk. De bebouwing rondom de Brink en de verdere inrichting maken weinig indruk. De nieuwbouw die aan de zuidkant van de Brink heeft plaatsgevonden is qua kleurstelling, materiaalkeuze en maatvoering van dien aard dat de oude bebouwing langs Nieuwstraat en Hagen, niet in haar waarde worden gelaten maar op achterstand wordt gezet.

De rest van het centrum is weinig beter. Het bevat na alle afbraak die heeft plaatsgevonden, tegenwoordig nog maar weinig antiquiteiten, het meeste is betrekkelijk nieuw; en toch is dat nieuwe vaak al weer zo oud, zo verlept en afgestorven.

Kaalslag ter wille van de vooruitgang.
De afgelopen decennia is in Eibergen achteloos omgesprongen met alles wat oud en karakteristiek is. Al in de jaren 70 en 80 is heel veel door de slopershamer verdwenen. Oud-burgemeester Hermsen heeft er de bijnaam 'Jan de Sloper' aan overgehouden. Natuurlijk is het niet alleen een Eibergs probleem. De onlangs overleden Enschedese schrijver/dichter Willem Wilmink (1936-2003) heeft ook dikwijls geklaagd over dat er zoveel werd afgebroken. Bij het onderwerp 'Slopen' voor het TV-programma Klokhuis dichtte hij:

Veel oude huizen hebben pech
die moesten stuk, die moesten weg
daar komt een snelweg, een metro
die oude huizen spijt het zo.

In Eibergen (nog) geen snelweg of metro, maar wie van de ouderen herinnert zich niet de karakteristieke panden tussen Het Wapen van Eibergen en het Meisterspad. Ze zijn verdwenen in de tijd dat we nog bang moesten zijn voor de Russen. Er werd aldaar onder meer een atoomschuilkelder gebouwd. Ik weet nog dat mijn moeder zich een grote voorraad ingeblikte pakketten noodvoedsel liet aansmeren om te verkopen in haar winkel. Ze bleef met die voorraad zitten want de pakketten werden slecht verkocht. Had ze zich maar bij het brood en de slagroomtaartjes van mijn vader gehouden, dan had ze waarschijnlijk meer verdiend.
De drang om met de tijd mee te gaan heeft lang niet in alle opzichten de zegeningen gebracht die er van verwacht werden.

Grotestraat met vooraan rechts de winkel van Freriks, daarnaast de bewaarschool. Witte huis achteraan was winkel van Baten, vroeger kantoor notaris Ter Braak.(collectie museum De Scheper)

De dichter/dromer Gerrit Odink die in zijn vrije tijd lyrische gedichten schreef over een ongerepte wereld in en rond Eibergen, gaf overdag leiding aan een bouwbedrijf dat voortvarend meewerkte aan de modernisering en uitbreiding van Eibergen en andere dorpen. Er moest geld verdiend worden. Bleef daarom zo weinig bij het oude?
In Rondgang door Eibergen in het boekje Acht eeuwen heerlijk Eibergen geeft E.H.(Hennie) Wesselink een opsomming van het grote aantal panden dat tussen 1970 en 1985 gesloopt is. Het hart van Eibergen is in die periode bijna onherkenbaar veranderd. De atoomschuilkelder die ik zo even noemde, werd later parkeergarage en supermarkt. En voor de Grotestraat was de achterkant van die supermarkt kennelijk goed genoeg. Bekijk oude ansichtkaarten van Eibergen en je begrijpt niet dat alle mooie gevels langs het oostelijke deel van de Grotestraat zijn verdwenen, op de oorspronkelijke villa van burgermeester Smits, het huidige gemeentehuis, na. En recent, het kolossale nieuwe kantoor van de RABO-bank aan de J.W. Hagemanstraat.
In een meer stadse omgeving had het mooi kunnen zijn, maar aan die prachtige karakteristieke uitvalsweg lijkt het een glanzend koekoeksjong dat zich volgevreten heeft ten koste van de overige meer bescheiden nestbewoners. Op geen enkele manier werd rekening gehouden met de maten en vormen van bestaande gevels.
Zo ontstaat in Eibergen de indruk alsof al die oude panden en gevels alleen maar een sta in de weg zijn geweest om mee te kunnen komen in de vaart der volkeren.

Grotestraat, van links naar rechts: Smederij Hondelink, Batens schoenhandel, dus vroeger woonhuis/kantoor notaris Ter Braak en vervolgens woonhuis H.A. Huender. (collectie museum De Scheper)

'Olle pröttel hef zien tied ehad': De kolenschuur van Abbink, met vak en vlechtwerk in de J.W. Hagemanstraat. (collectie museum De Scheper)

De ool'n pröttel hef zien tied ehad.

Mijn vader, Johannes van der Ziel (1908 – 1989), in moreel opzicht toch een behoudend man, dacht net zo als vele van zijn tijdgenoten in Eibergen en omgeving. Met vernieuwing gaf je blijk van goede welstand, nieuw stond ook voor vooruitgang, oud getuigde van achterstand. Wanneer het over antiek ging zei hij wel eens: "Al's woar w-j oons vrogger met moss'n behelp'n, dat vindt de leu noe mooi."

Die vernieuwingsdrang en het weinig waarde hechten aan ool'n pröttel is ook van alle tijden. Ik kan het niet nalaten dit te illustreren met, nog een keer, een (door mij ingekort) stukje uit het prachtige boekje Brulfteneugers anno 1912 van mijn oom Asjen van der Ziel (1905 – 1990). Daar is hetzelfde thema aan de orde.

De leu in 1912 hadd'n in 't algemeen weinig leefheb'rieje vuur 't oolderwetse. 't Oole had vuur de meest'n ofédaone. Zee wazz'n bewos en onbewos in maer of mindere maote an'egrepp'n duur 't vuuroetgangs-geleuve. Zee leep'n vot met als wat niej was, en zee wazz'n meer vol van d'n verwachting van wat d'n techniek nog in de tookomst breng'n zol, as dat ze naor 't verlaed'n vroog'n.

Derk, de broer van de aanstaande bruid Truken, komt op een oud boerenerf om daar Arnoldus, alias Nols, op te halen. Samen zullen ze die dag hun ronde maken als brulfteneugers.

Nols was droa in 't opstoan. Derk ston 't neet biester aan dat Nols op zik leet wocht'n, moar hee berösten zik d'r in en Harmiene-meuje got 'm ne komme koffie

in. Harmiene gonk aem biej 'm ztt'n. Zee wol neet niejsgierig waen, moar zee kon neet naolaot'n te vraog'n:
"Hej nog aait gin maeken, Derk?"
" 't Wodt aans wal tied, stik zo jonk buj no ok neet maer."
"Wat zol 't mooi waen éwes aj te meie, gelieke met Hendrik-Jan en Truken, ok oewe brulfte konn'n hool'n, mooi ok vuur oew mooder. 'n Ramplacant vuur Truken zol äör bes te passe komm'n, zee kump d'r kats alleene vuur te stoan."
'k Wolle dat Nols met ne fikse boerinne in hoes kwamp, rieke of arm dat stök mie niks.
'k Wille 't wal wett'n da'k 't alleene bekaant neet maer an kan."
"Maor iej könt vuur good geld toch wal hulpe krieg'n!", zae Derk
"Dat zeg iej no wal, maor dat steet nog te bezeen. De meeste vrouwleu gaot leevr naor 't febriek; de besten nemt 'n deens biej de deftige börgerieje. Ze bunt neet zo feil op 't boer'nwark en vuural neet op 't rellek'n van de glazenkaste en aand'r antiek. Ool'n pröttel neumt ze dat. 't Is äör 't ankiek'n neet waerd."
"Daor kan 'k wal luk inkomm'n," waog'n Derk d'r teeg'n in te breng'n. "De tied steet neet stille. Zo'j neet wat van d'n antiek van de hand könn'n doon? Dan wodd'n iej al fraoi luk ontzat."
Harmiene hadde meuite um Derk oet te loat'n praot'n.
" 'k Zol van mien laem neet aov'r mien hatt könn'n verkrieg'n. Kots is t'r op n'n booldag 'n onwies mooie tuugkiste vekof vuur veer en 'n halv'n guld'n. Dat was te gaeve, moar too d'n koper d'r merre in hoes kwamp, was ziene vrouwe zo hellig as 'r too. "Wat dach iej," zae ze, "da'k zo'n stofnus in de kökkene wol hebb'n?" "k Hebbe 'm ok neet vuur oe ékoch," zae de kearl," 'k zette 'm in de schöppe um 't mel vuur de keune in te doon. Van disse kiste krieg 'k gin splinter in de vinger. Holt is zo hat as iez'r."
"Möt d'r neet aan denk'n, Derk, ne mooie tuugkiste te loat'n verhuuz'n van de grote kökkene naor de varkensschöppe."
In het vuur van haar betoog herinnert ze Derk ook aan het voorhuis van zijn vaders boerderij dat vernieuwd werd in het midden van de inmiddels voorvorige eeuw.
'Ebouwd in d'n traant van de too deftige börgerhuuze, wal aanzeenlijk en venoam, maor stief en strak, neet vrendelijk. 'k Kon zik biej lange noa neet mett'n an 't oole saksieze hoes met d'n sierlijk'n gaev'l en d'n geneuglijk'n aenskamer.
Later in het gesprek vertelt Harmiene dat ze ooit huis en inboedel wel zou willen verkopen als museum. "Dan wodd'n 't arfgood good verzorgd en onderhool'n en éspaord vuur oons naogeslach."
Derk vindt dat een prachtige gedachte maar hij reageert nuchter.
"Iej wet zelves wal net zo good en nog better as ikke, dat de tied oe teeg'n is. Een stuk of wat schrievers van historiese beuke zölt zo'n museum wal op pries stell'n. Dee mööge wilt neet alleene bezeundere en belangrieke dinge beschriev'n, maor ok vertell'n woo 't gewone volk laev'n en woo ze ummegong'n met al spil dat rechtevoort antiek éneumd wodt. Maor 't gewone volk hef daor jao gin leefhebberieje vuur. Da's vuurbiej en hef zien tied éhad."

Liefde voor de streek.
Waar Harmiene-meuje uit de Brulfteneugers anno 1912 (zie citaten hierboven) van droomde, heeft Herman Schepers weten te realiseren. Eerst zijn particuliere museum in het keuterboerderijtje aan de Kleine Hagen, later Museum De Scheper in de villa van mevrouw Betsy (ter Braak) met in de tuin aan de Hagen, herbouw van de 'Vuurrever' als museumboerderij. Zonder zijn liefde voor het oude en zijn gedrevenheid was dit waarschijnlijk nooit tot stand gekomen.
In de bundel Folklore en Vroomheid in Berkelland, uitgegeven in 1989 ter gelegenheid van de 100e geboortedag van Hendrik Odink, heeft Bennie te Vaarwerk het over Herman Schepers als opvolger van Hendrik Odink. Herman Schepers is, evenals Odink, een self-made-historicus met een grote kennis op de terreinen volkskunde en archeologie en een grote liefde voor de kleine details. Hij voerde, in tegenstelling tot Odink, nooit zelf de pen, maar bleek onmisbaar voor de totstandkoming van talloze historische artikelen en boekjes.
Ik heb mijn vroegere buurman Herman Schepers nooit anders gekend als een wandelend geschiedenisboek. Herman was voor mij als schooljongen, iemand die zijn ogenschijnlijk kleine, menselijke waarheden en wijsheden op een niveau wist te plaatsen naast de onwankelbare Bijbelse waarheden en dogma's waarmee ik thuis werd grootgebracht. Zijn wijsheden kwamen niet van de harde banken van het calvinisme die een belemmering zijn voor het in de praktijk brengen van de Christelijke Gedachte, zoals H. Odink schreef. De schuin gedrukte woorden zijn overgenomen uit een tekst van Odink. Herman Schepers put zijn wijsheden uit zijn kennis van en zijn liefde voor de geschiedenis van dorp en streek en de mensen uit deze contreien.

Sporen uit een rijke geschiedenis
Derk, de broer van de bruid uit Brulfteneugers anno 1912, had goed gezien wat er gaande was. t Oole hef vuur de meest'n ofédaone, de leu loopt vot met als wat ni-j is. Het is waarschijnlijk niet toevallig dat de Cultuurhistorische Beschrijving Eibergen, in opdracht van de gemeente Eibergen, opgesteld door het Gelders Genootschap, als ondertitel heeft: 'Sporen uit een rijke geschiedenis'. Kennelijk constateren ook de opstellers van de Cultuurhistorische Beschrijving dat van die rijke historie, slechts sporen zijn overgebleven.
Het bescheiden plattelandsdorp Eibergen is niet meer. De oude bebouwing werd weinig aanzienlijk geacht en derhalve gemakkelijk vervangen door nieuwbouw. Bij de nieuwbouw werd geen aansluiting gezocht bij het bestaande. Er werd gebouwd naar de smaak van de landelijk opererende middenstand en de smaak van gemeentebesturen van meer aanzienlijke dorpen en steden. Want we wilden in Eibergen toch niet achterblijven?

Wilmink en Finkers

Met een zekere treurnis kijk ik naar de vooruitgang die de romantische idylle van mijn jeugd heeft verstoord. Vooruitgang die zo veel smakeloosheid heeft gebracht. Lelijkheid heeft op veel plaatsen in Eibergen een glanzende overwinning geboekt. Bovendien herken ik me in de angst van Willem Wilmink niet meer thuis te kunnen komen.

Soms pakt men het zo grondig aan
en wordt er zo veel weggedaan
en neergehaald
dat wie terugkeert in de stad
waar hij zijn huis en ouders had
meteen verdwaalt.

Hoe komt het toch dat in Eibergen en omgeving zo achteloos is omgesprongen met alles wat oud en karakteristiek is? Waarom was en is er zo weinig ontzag voor de geschiedenis?

Zou het iets te maken hebben met het stille en het onaanzienlijke dat Eibergen zo kenmerkt? Eibergen is, even gering als, zo niet nog geringer dan vele andere dorpen en steden in het oosten van het land. Let maar eens op hoe geringschattend de dichter Willem Wilmink over zijn geboortestad Enschede schrijft, ook al is hij er zeer aan verknocht. Hij dicht over: Enschede als eindpunt van de trein, "bijna geen mens hoeft er te zijn, bijna geen hond gaat zo ver mee". En u weet ook hoe Herman Finkers spreekt over zijn geboortestad Almelo waar dankzij de stoplichten die op rood en groen springen altijd wat te doen is. Allebei zijn ze verknocht aan hun geboorteplaats en het eigene daarvan, maar ze spreken er met zo weinig dunk over. En wat voor Enschede en Almelo geldt, geldt voor Eibergen nog sterker. Het dorp werd (en wordt?) als het ware met een zekere gêne bekeken. Zowel de culturele als de financiële levensstandaard was over het algemeen zo gering dat je geen praatjes behoorde te hebben. Behalve in morele zin was er op alle levensgebieden geen enkele aansporing om je in te spannen voor behoud van wat was.

Vernieuwen en daarbij het oude en het eigene achteloos tenietdoen, was voor velen de manier om in de toekomst mogelijk meer mee te tellen.

Ik moet denken aan wat de taalgeleerde en predikant Joost Hiddes Halbertsma al in 1837 in de Overijsselse Almanak voor Oudheid en Letteren schreef over Twente en wat evenzeer voor de Achterhoek geldt:

De oppervlakte bestaat voor het grootste deel uit onafoogbare (onafzienbare) heidevelden, door oasen van bebouwde akkers of hoog geboomte afgebroken. Niet dan door vlijt, die eeuwig sleepte en zwoegde, kon de bevolking aan dezen ondankbaren bodem een sober bestaan ontwringen,. . . . . De moeite om aan brood te komen verbood de massa, om aan enige beschaving, altijd de dochter van overvloed en gemak, te denken.

Gêne en geringachting

Inmiddels is de welvaart in onze streek aanzienlijk toegenomen.
Heeft dat de aandacht voor cultuur historische waarden, als uiting van beschaving, doen toenemen?
De oud Almeloër Frank Löwik (1956) doet in zijn proefschrift De Twentse Beweging, Strijd voor Moodersproake en Eigenheid verslag van een studie naar de eigen-aardige taal en cultuur van het oosten van het land en de vraag waarom deze vaak met zulk een minachting werden bejegend.
Het voorwoord is onmiddellijk raak:
De wereld kan zo rijk zijn aan vormen en klanken als elke regio zijn eigen gezicht en geluid wil en kan bewaren en ontwikkelen. Helaas zagen we vooral in de tweede helft van de nu afgelopen twintigste eeuw een kleinburgerlijk conformisme als een bulldozer alle oneffenheden uit het culturele landschap wegvagen, de ruigtes, de hoogtes en de diepten; alles verworden tot een 'keurige' nieuwbouwwijk, voorspelbaar van Zoutkamp tot Eijsden, van Glanerbrug tot Scheveningen. 'Keurig', maar vooral ook mediocre (middelmatig) en . . . saai. Buiten de uit hun krachten gegroeide steden en dorpen heerst het liberalisme: de ongebreidelde jacht op geld heeft de fraaiste landschappen omgeploegd en tot businesscentra gemaakt, met alle schreeuwende reclames in de ordinairste kleuren.
Verhief dan niemand zijn stem tegen het hard schreeuwende koor van 'gladstriekers'?
Ja, toch wel. Er zijn er geweest die uitgaande van de culturele eigenwaarden van het gewest de toekomst in wilden en dat alles in het besef dat de tijd van Ot en Sien voorbij is en dat de wereld niet bij de eigen regio ophoudt.

Nog eens het gat van Eibergen. Ook de panden aan de overzijde zijn inmiddels verdwenen. Foto uit 1980. (collectie museum De Scheper)

Löwik constateert dat het streekeigene en het dialect vaak omgeven zijn met een zekere gêne. Wil je later niet op de onderste sport van de maatschappelijke ladder terechtkomen dan moet je je leren uiten in een fatsoenlijke en beschaafde taal.
"Netjes praatn hoea!" werd vaak gepropageerd, door een door het onderwijs geïndoctrineerde generatie ouders die het dialect niet meer correct en het Nederlands nog (steeds) niet correct kan spreken. En dit alles geschiedde met een hardnekkigheid die slechts geëvenaard werd door de poverheid, ja domheid van de aangedragen argumenten.
Die gêne en geringachting voor alles wat streekeigen is lijken af te nemen maar de 'toomeer-mentaliteit' van de Twent/Achterhoeker is volgens Löwik nog een belangrijke sta in de weg.

Grotestraat en J.W. Hagemanstraat nu: keurig maar saai.(fotocollectie J. Baake)

Welstandsbeleid

Zal de gemeente Eibergen zich in de toekomst meer inspannen voor behoud of versterking van het karakteristieke en streekeigene? Op ambtelijk niveau is men zich in ieder geval bewust dat gericht beleid ontwikkeld moet worden voor de uitvoering van welstandstoezicht.

De Historische Kring Eibergen is naast diverse andere belangengroeperingen, vertegenwoordigd in de klankbordgroep ten behoeve van het door de gemeente op te stellen welstandsbeleid. In de conceptteksten van de welstandsnota worden verschillende welstandsniveaus onderscheiden. Voor de gebieden met cultuurhistorische, architectonische, landschappelijke en/of stedenbouwkundige waarden geldt een bijzonder welstandsniveau met bijzondere regels. Het (concept)beleid is gericht op het voorkomen van aantasting van de ruimtelijke karakteristiek en het versterken van de bestaande kwaliteit. Uit de voorstellen die ter tafel liggen blijkt dat er aandacht is voor de sporen uit het rijke verleden van de gemeente Eibergen. Veel zal uiteindelijk afhangen van de vraag of de plaatselijke politici bereid zullen zijn de voorstellen over te nemen en cultuurhistorische waarden in bepaalde gevallen zwaarder te laten wegen dan de economische belangen van betrokkenen. Of die economische belangen nu voortkomen uit de ongebreidelde jacht naar geld of uit het taaie zwoegen om een moeizaam bestaan op te bouwen, juist in een Christelijk dorp als Eibergen zouden de raadsleden toch moeten weten dat op deze aarde ook andere belangen te verdedigen zijn dan alleen die van de economie.

Borne september 2003
Bert van der Ziel

Bronnen:
Dooie Brink, artikel van Gerard van Westerloo in Volkskrant van 6 augustus 1999.
Herinneringen van Joost Prinsen aan Willem Wilmink , VARA/gids 16.08.03
Ik had als kind een huis en haard. Dichtbundel van Willem Wilmink. Uitgeverij Ooievaar.
Folklore en Vroomheid in Berkelland. Uitgave van Historische Kring Eibergen ter gelegenheid van de 100e geboortedag van Hendrik Odink.
Acht eeuwen heerlijk Eibergen. Uitgave Historische Kring Eibergen ter gelegenheid van 800 jaar Eibergen.
De Hölter. Verzamelde gedichten van Gerrit Odink. Uitgave Historische kring Eibergen 1999
De Twentse Beweging. Strijd voor Modersproake en Eigenheid. F.G. Löwik. Uitgeverij Van Deinse Instituut.
Brulfteneugers anno 1912. Ds. A. van der Ziel. Privé uitgave.

Ons Zoekplaatje

Ditmaal doen we een oproep aan onze lezers ons te helpen aan namen van bovengenoemd gezelschap. Het zal waarschijnlijk het zangkoor Morgenrood zijn.

We vragen aan u het volgende:
- In welk jaar is deze foto gemaakt?
- Was dit bij een speciale gelegenheid?
- Wie staan er op de foto?

Eerste rij zittend : 7 personen
Tweede rij staand : 9 personen
Derde rij achteraan: 7 personen

Reacties, liefst schriftelijk, zijn welkom op onderstaand adres.
J. Baake
Nieuwenhuizenstraat 5
7161VB Neede
tel. 0545-291310
Email: fambaake@hetnet.nl

Oplossing Zoekplaatje Old Ni-js nr. 48

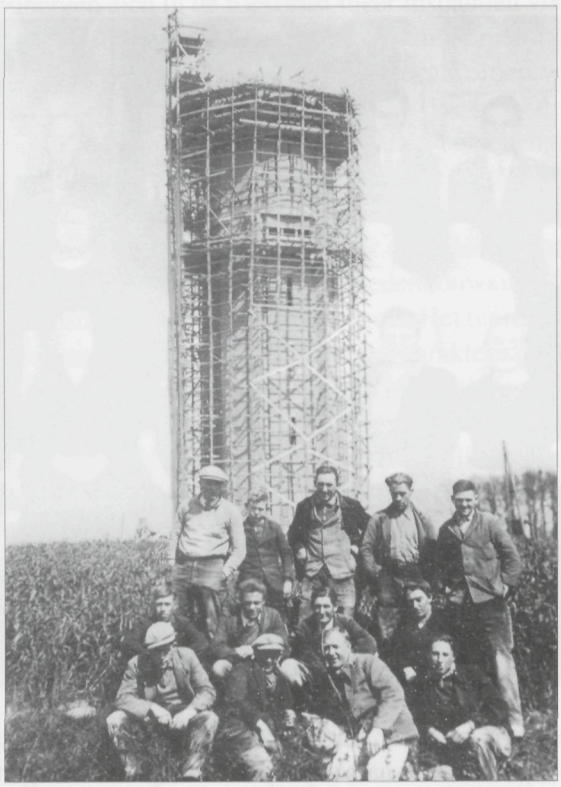

Bij bovenstaande zoekplaatje gingen we op zoek naar de bouwers van de Eibergse watertoren. Op dit zoekplaatje kreeg ik reacties van G.H.A. Baak uit Utrecht, Jan Berenschot en Harm Langenberg uit Winterswijk, Johanna Nijman-Kruidenier, Jan de Groot, Ben Oltwater en Geert Sloot uit Eibergen. De foto bracht vele herinneringen uit de jaren dertig naar boven. Jan de Groot schreef mij, dat de bouw van de watertoren niet op zichzelf stond, maar dat het een onderdeel was van een groot aantal voorzieningen welke in de 'crisisjaren' van de vorige eeuw werden uitgevoerd. We hopen in een volgend nummer daar op terug te komen.
Helaas hebben we niet alle namen van de personen kunnen achterhalen, maar misschien brengt deze voorlopige oplossing familieleden en anderen op een idee. Volgens Jan Berenschot moet er ook de metselaar Bergsma opstaan. Hij was speciaal voor deze klus naar Eibergen gehaald en woonde aan de Needseweg.

Zittend 1e rij, v.l.n.r.: Henk Pelle (aannemer), W. Odink, E. Wilmerink en Gerrit Smit uit Groenlo.
Middelste rij, v.l.n.r.: Onbekend, A. Wormeester, Willem te Riet en Vos..
Achterste rij, v.l.n.r.: A. Kruidenier, Harm Langenberg, onbekend, Hendrik Kruidenier en onbekend.

Jan Griesen van 't Loo met zijn vierspan, bij het aanslepen van bouwmaterialen.

De Eibergse watertoren is een ontwerp van J.H.J. Kording. De Waterleiding Maatschappij Oosterlijk Gelderland gaf in 1934 opdracht tot de bouw van een watertoren aan de weg naar Haaksbergen en een pompstation in Olden Eibergen aan aannemersbedrijf Huygens uit De Krim (Ov). Deze aannemer kon waarschijnlijk deze bouw niet aan, want een tijdje later hebben de aannemers Kruidenier en Pelle deze bouw overgenomen. De watertoren is gebouwd op een funderingsplaat van 19x19 meter. De hoogte is 46 meter en er zijn 300.000 stenen verwerkt.
De bouw heeft grote indruk gemaakt op de toen vijfjarige Jan Berenschot, want hij herinnert zich nog dat er gebruik werd gemaakt van een grote betonmolen met een vulbak waarin kruiwagens zand, cement en grind werden gestort. In totaal is er 900 m3 beton en 150 ton ijzer verwerkt. Al het werk ging met ladder en hijstouwen. Op bovenstaande foto is te zien dat de materialen met paard en wagen werden aangevoerd. Jan Griesen van 't Loo deed dat met een vierspan. Hij is hier gefotografeerd vanaf de in aanbouw zijnde watertoren.
Op 31 oktober 1935 vond in Eibergen de feestelijke opening plaats van het eerste gedeelte van het waterleidingnet van de W.O.G. door de toenmalige Commissaris der Koningin Mr. S. Baron van Heemstra. Oorspronkelijk diende het net voor de gemeenten Eibergen, een gedeelte van Haaksbergen en een gedeelte van Groenlo. In 1937 kwam daar Neede nog bij.
De laatste jaren kon men onder toezicht van de Eibergse VVV de toren beklimmen en genieten van een wijds uitzicht. Echter, de huidige waterleiding maatschappij Vitens heeft om bepaalde redenen het beklimmen van de watertoren stopgezet.

Johan Baake

Reactie op namen van Zoekplaatje Old Ni-js nr. 47

Van een aantal kanten kregen we reacties op de namen van het uitstapje naar Schiphol eind jaren veertig in de vorige eeuw. Het betrof zowel de namen als het jaartal waarin de foto zou genomen zijn. Een aantal personen gaf aan, dat de volgorde van de personen op de achterste rij niet correspondeerde met de namen. En volgens Jan Berenschot zijn beide personen tussen mevrouw Veldhuis en de heer Somsen beslist niet de dochter en schoonzoon van van het echtpaar Te Veldhuis. Dit hebben beiden (schoondochter en schoonzoon) beaamd.
Naar alle waarschijnlijkheid is deze foto rond 1950 gemaakt, omdat het hier gaat om het type vliegtuig DC 6. Dit type vlieguig kwam voor het eerst in dienst bij de KLM in maart 1948, en het gaat hier waarschijnlijk om de PH-TPI "Prinses Irene". Van Bennie Klijn Hesselink kreeg ik nog de naam van de onbekende persoon. Nu opnieuw de namen:

Achterste rij v.l.n.r.: mevr. Gijgink, mevr. Krebbers, mevr. Klumper, mevr. Riethorst, mevr. Endeman, dhr. Bomers, mevr. Bomers, mevr. Wolterink, dhr. Wolterink, mevr. Kruisselbrink, mevr. Bennink, mevr. Somsen, mevr. Langelaar, dhr. Klumper, dhr. Nijenhuis dhr. Gijgink, mevr. Meutstege, onbekend, onbekend, dhr. Somsen, dhr. Bennink, dhr. Krebbers
Zittend vooraan v.l.n.r.: dhr. Kruisselbrink, Coos de Graaf, dhr. Langelaar, dhr. Meutstege, dhr. Riethorst en dhr. Veldhuis.

J. Baake

De Luitenant van Rekken, Hemsinks Gait.

Boerderij Hemsink, gelegen aan de Zuid-Rekkenseweg, was een eeuwenoud boerenerf, dat tot 1632 hoorde tot het rijke goederenbezit van het Damesstift te Vreden, een wereldlijk klooster voor ongehuwde hoogadellijke dames.
In 1632 werd het erve Hemsink door de bestuurders van het stift verkocht aan Wilhelm Hempsink "bij opbod en brandende kaars", zoals het in het koopcontract staat beschreven volgens Chris te Raa.
Hemsink was een groot erf; het besloeg ruim 100 ha aan cultuur- en woeste gronden, verspreid over een groot gebied in Zuid-Rekken. Het zou in de loop van de tijd door vererving en verkoop uiteenvallen in kleinere eenheden.
In 1739 duikt op Hemsink de naam te Raa op. Toen trouwde namelijk Janna Hemsink met Christiaan te Raa van 't Giffel onder Neede.
De stamboom van vier generaties te Raa, in rechte lijn, ziet er als volgt uit:

Janna Hemsink 1739	x	Christiaan te Raa	
Gerrit te Raa 23-7-1757	x	Anna Mellink 6-9-1761	
Willem te Raa 10-3-1790	x	Hendrika ten Cate uit Haarlo 7-2-1798	
Gerrit 25-5-1817	Christiaan 2-8-1819	Albert 9-7-1821	Gerrit Jan 15-9-1823

Achterkant van boerderij Hemsink (afgebroken) (collectie HKE)

Toen korte tijd later Johanna's broer op Broerink in Ratum overleed, verhuisde Gerrit met vrouw en kind daarheen. Broerink was een bedrijf van 70 ha groot en gold in Winterswijk als scholteboer.
Op Broerink werd in 1845 hun tweede zoon geboren: Hendrik Jan Willem.

Diens zoon, Gerrit, trouwde met Antje Theodora Hesselink van de boerderij Boeijink in Huppel bij Winterswijk en trok bij Hesselink in.
Een kleine genealogische tabel verduidelijkt de familiesituatie.

Gerrit te Raa (Hemsinks Gait) x Johanna Margareta Broerink
25-5-1817

Willem
26-8-1842

Hendrik-Jan Willem
1845

Antje Theodora Hesselink
op Boeijink te Huppel

x

Gerrit te Raa
1883 Ratum

Hendrik Jan Willem (op Koordes)
1929 te Winterswijk

Voorgevel gerestaureerd Groot Koordes, gemeentelijk monument (collectie HKE)

Doordat van deze vier zonen de oudste naar Ratum verhuisde, werd zijn broer Christiaan boer op Hemsink, waar sindsdien de namen Chris en Willem te Raa meer dan een eeuw lang overgingen van grootvader op kleinzoon. Het is opvallend, dat de laatste boer op Hemsink Albert heette: Albert Johan. Hij overleed in 1979, kort nadat hij en zijn vrouw Hanna met boeren waren opgehouden. De kinderen hadden andere beroepen gekozen en waren uitgevlogen. De grond werd verkocht, de oude boerderij verkeerde in zeer slechte staat en werd afgebroken en vervangen door een bungalow. Niets is hier blijvend en verandering maakt de geschiedenis boeiend.

Hemsinks Gait naar Ratum.

De oudste zoon van Willem te Raa en Hendrika ten Cate, Gerrit, (geboren in 1817) sloot zich kort na 1835, evenals overigens alle te Raas, aan bij de afgescheidenen uit de hervormde kerk, die vijftig jaar later zouden overgaan tot de gereformeerde kerk. Toen hij met Johanna Margaretha Broerink (ook als Breurink uitgesproken) uit Ratum trouwde, was zij nog hervormd. Hun eerste kind Willem werd nog in Rekken geboren en in de hervormde kerk aldaar gedoopt. (25 september 1842).

Naar Koordes in Rekken.

In 1937 verhuisden Gerrit te Raa en zijn vrouw Antje Theodora naar Rekken. Daar was Antje eigenaresse geworden van de boerderij Groot-Koordes, 20 ha groot.
De naam Koordes herinnert aan de vroegere eigenaar-bewoner D.Koordes. De initialen DK met het jaartal 1826 staan nog in de gevel.
Wie Groot-Koordes zoekt aan de Koordesweg, een doodlopend zijwegje van de Rekkenseweg, even voor de afsplitsing van de Zuid-Rekkenseweg, komt bedrogen uit. De Koordesweg voert naar een piepklein gehuchtje: links, zichtbaar vanaf de Rekkenseweg valt de karakteristieke voorgevel van "Gijgink" op, rechts ligt Klein-Koordes, bewoond door de familie Rhebergen en even verder staan twee woonhuizen, die in de plaats gekomen zijn van boerderij "Hartemink" en net, als men Groot-Koordes binnen handbereik ziet staan, is de weg afgesloten. Groot-Koordes is van dit gehucht gescheiden en is bereikbaar via een idyllisch oprijlaantje, wat verderop aan de Zuid-Rekkenseweg.

Hendrik Jan Willem te Raa (geboren in 1929) volgde zijn vader Gerrit op Groot-Koordes op. Maar hij behoort tot degenen, van wie de dichter Werumeus Buning zong in zijn ballade van den boer:

"Zo menig lei den ploegstaart om
en deed het werk niet voort".

Maar de oude boerderij Koordes hield hij in stand. Ze werd enkele jaren geleden tot gemeentelijk monument verklaard; het huis met het erf roept gevoelens van nostalgie op naar het boerenleven van weleer, toen het aangespannen paard de krachtbron was, die de boer het zware werk uit handen nam en ook binnen lijkt het, of de tijd

even is stilgezet. De woonkeuken ademt nog de sfeer van toen men 's winters rondom de plattebuiskachel de avonden kortte met het vertellen van verhalen uit vroeger tijden.
Zoals dat van de kozakkensabel en Hemsinks Gait, de luitenant van Rekken, dat Hendrik Jan Willem te Raa van Koordes graag vertelt. Hij heeft het van zijn vader, Gerrit te Raa en die had het weer van grootvader Hendrik Jan Willem, de zoon van Hemsinks Gait, dus moet het waar gebeurd zijn, vindt hij.

Een kozakkensabel

Op erve Broerink,onder Ratum hing gedurende meer dan honderd jaar een sabel in het geweerrek, een tastbare herinnering aan de Franse Tijd, toen Nederland, ingelijfd bij Frankrijk, soldaten moest leveren voor Napoleons leger. Toen in 1813 Napoleon verslagen werd in de volkerenslag bij Leipzig, trokken Pruisische en Russische troepen ons land binnen, die om inkwartiering vroegen. Dat gebeurde lang niet altijd even vriendelijk. Gerrit ter Braak, secretaris van burgemeester van Heeckeren, schreef niet voor niets over "lastige cosakken".(zie H.Odink: Kroniek van de Achterhoek "Een Nieuwjaarsbrief 1813").

Ook bij Broerink onder Ratum kreeg men inkwartiering van kozakken. Toen ze weg waren, bleek er een sabel achtergebleven te zijn. Van een officier, want soldaten droegen geen sabel, daarvoor moest je minstens luitenant zijn.
Het verhaal over die kozakkensabel is generaties lang in de familie te Raa, zowel in Rekken als in Ratum verteld.
Chris te Raa, de oudste zoon van de laatste boer van Hemsink, herinnert zich uit zijn kinderjaren, dat zijn grootvader Christiaan, geboren in 1883, hem vertelde, dat diens grootvader, ook weer een Christiaan, hem vertelde van een familielid, die een sabel bezat, maar wie dat familielid was en waar die woonde, weet Chris niet meer.
Henk te Raa van Koordes echter, die opgroeide in Ratum, waar drie generaties te Raa voor hem woonden, weet, dat het ging om een sabel, die de kozakken destijds bij Broerink in Ratum hadden laten liggen. En die is daar blijven liggen tot 1940. Uit voorzorg heeft men hem, toen de Duitsers ons land waren binnengevallen, in de grond gestopt. Toen men hem in 1945 wilde opgraven, werd hij niet teruggevonden.

De Luitenant van Rekken

Volgens Henk te Raa kreeg Gerrit te Raa (geb. 1817), door zijn tijdgenoten in Ratum de titel "Luitenant van Rekken" toebedeeld. Of de aanwezigheid van die sabel iets te maken heeft met deze bijnaam is niet duidelijk.
Met dienstneming in het leger van Napoleon kan het niet te maken hebben, want toen Gerrit in 1817 werd geboren, zat Napoleon al lang en breed als banneling op Sint Helena.

Wel moet Hemsinks Gait, zoals Gerrit te Raa in Ratum genoemd werd, een kleurrijk figuur geweest zijn. Mogelijk lokte hij door zijn optreden die bijnaam uit bij de boeren in Ratum, voor wie hij altijd wel een "inkömling" gebleven zal zijn. Hij was reislustig en vaak op pad naar verre oorden voor de paardenhandel. Zijn reizen strekten zich zelfs uit tot Aurich, in Oost-Friesland, (waar ze overigens ook Saksisch plat praten).
Hij reisde te paard of per koets, maar op latere leeftijd ook al met de trein. Waar hij ook moest zijn, hij kwam er altijd. En wie verre reizen doet, die kan veel verhalen.

"En komen ze min gelooflijk voor,
omdat ze niet staan in de boeken,
dan moet men, daar dient het reizen voor,
Het zelven gaan onder zoeken",

zo werd ons in onze kinderjaren voorgehouden bij het lezen van de verhalen van de baron van Münchhausen.

Een vondeling

Toen hij nog vrijgezel was, reed hij vaak met twee paarden voor de koets van Rekken naar Ratum bij Winterswijk. Dat ging via de Donderbulten over Duits gebied dwars door het Wennewicker veld en voorbij het Zwilbroeker veen door uitgestrekte heidevelden.
Eens op de terugweg naar Rekken zag hij daar op de heide zomaar een jongetje lopen. Van een jaar of zes, meent Henk te Raa. Van een vader of moeder was in de verste verte niets te bekennen. Te Raa hield de paarden in en sprak het kereltje aan, maar hij werd niets anders uit de jongen wijs dan diens naam: "Herman".
Hij nam het kind mee naar Hemsink. Daar werd de vondeling als hulpknechtje aangenomen. 'Koojongen' heette zo'n hulpje. Vaak waren dat weeskinderen van familie, waarover men zich op die manier ontfermde.
De jongen kreeg een slaapplaats ergens in de stal bij de knechten.
Herman verbleef geruime tijd als 'koojongen' bij Hemsink. Men gaf hem de naam "Herman Heide". Omdat hij op de heide gevonden was. Van naar school gaan, naar de markeschool rept het verhaal niet. Er bestond nog geen leerplicht. En het bevolkingsregister van Eibergen vermeldt de naam Herman Heide ook niet..
Maar op zekere dag was de jongen weg; met de noorderzon vertrokken. Hoe men ook zocht, van Herman Heide vond men nooit meer een levensteken.

Ontmoeting in de onzalige bossen

Toen gebeurde het, volgens Henk te Raa van Koordes, dat Hemsinks Gait naar de paardenmarkt in Utrecht ging.
Een hele reis in die dagen. Te paard of per koets. Op de terugweg ging het dwars over de Veluwe door de uitgestrekte onzalige bossen. Hij wist er de weg, want hij maakte die tocht wel vaker,
Plotseling stond daar op de bosweg een hek dat de weg versperde. Hij kon niet verder. Tot zijn verbazing zag hij, dat er iemand op dat hek zat die bedaard zijn pijpje

rookte. Hij maakte geen aanstalten om de reiziger doorgang te verlenen. Hemsinks Gait, bepaald geen onderdanige figuur, zei op bevelende toon: "Maak dat hek los". Maar het rokende manspersoon deed niets op Hemsinks woorden uit en bleef ongestoord zitten. Die herhaalde ongeduldig zijn verzoek.
Toen zei de man op het hek: "Umdat i-j 't bunt, Hemsink." Die vroeg verbaasd: "Hoe wet i-j, da'k Hemsink bunne?"
"Ik zagge metene, da'j Hemsinks Gait bunt".
"En wee bun i-j dan, ak vraogen mag?"
"Ik bun Herman Heide."
De vondeling van weleer had zich blijkbaar ontwikkeld tot een soort van roverhoofdman daar in de onzalige bossen van de Veluwe.
Hij haalde een fluitje uit zijn zak en floot zijn kompanen tevoorschijn. Ze kregen opdracht, Gait doorgang te verlenen door de bossen.
"Omdat hij het jaren geleden zo goed bij Hemsink had gehad", was zijn verklaring. Te Raa kreeg een tondeldoos van 'rover Herman' mee. Die zou hem behoeden voor verdere overlast van rovers op de Veluwe... Het machtsgebied van rover Herman Heide bleek groot te zijn...
Gait toonde zijn verbaasde toehoorders thuis de tondeldoos als bewijs van zijn merkwaardige ontmoeting in de Soerense bossen.

Het verhaal van de luitenant van Rekken, werd door de Hemsinks van vader op zoon verteld. Chris, de oudste zoon van Albert Johan van Hemsink, herinnert zich vaag het wonderlijke verhaal van de vondeling Herman Heide, die wist te voorkomen, dat een Hemsink op de Veluwe overvallen werd door een roversbende, waarvan de voormalige vondeling de leider bleek te zijn.

Dat het verhaal van de roverhoofdman ook bij andere familieleden de ronde deed, blijkt uit onderstaand verhaal van Diekske Bennink van de Waever uit Rekken, (overleden 1983).

Van 'n Roverhoofdman

Ne tante van mien grotmooder, Annekemeuje, ne dochter van Veldink oet Hoorle (Haarlo), was as tweede vrouw etrouwd met Hemsink oet Rekken. Dee vertellen ons vrogger een verhaal aover een roverhoofdman. Of 't eur man of schoonvader of nog een eerder geslachte aoverkommen was, durf ik neet te zeggen. Noo, den was op reize, wied van hoes. Hee mos deur een groot bos. An den ingang van 't bos zag hee wattieds een flinken keerl staon. Töt ziene verbazing zae den: "Goeienmiddag Hemsink".
Hemsink zae: "Wat heerschap, ken i-j miien?"
"Jao, Hemsink, wet i-j neet meer, da'k bi-j oew al 's nachtverblief ehad hebbe? Doo heb i-j mi-j good behandeld; ik hadde een beheurlijk leger (leger = bed EHW) en volop aovendetten en ik ging 's morgens neet met een leugen mage vot. Dat bun 'k neet vegetten en dat is noo oew gelukke. Vuurdaj 't bos uut bunt, zuj nog twee keer

anehollen wodden. Hier heij mien tabaksdeuze, dee laot i-j an den eersten zeen, den vrög wieter niks en at oew den tweeden anhölt dan geef i-j um weer of.
Hemsink hadde wal geluk, datte den kearl tegenkwam. Anders was 't neet zo bes met 'm afelopene.
't Was lang den slechtsten roverhoofdman nog neet den e tegenekommen was! Bij ons kregen landlopers, schooiers en negotiekearls altied in de schoppe onderdak. At ze tenminste neet zat wazzen, want dan gingen ze onder den toorn! At ze bi-j ons bleven, dan mossen ze altied eers eure striekzwaevels an vader afgeven, roken was ja völs te geveurlek. Mooder brach eur een panne met pap en ik liepe der naos met de löchte. (Dieksken van de Waever, Eibergen).

Zo gaat het met verhalen. De volksmond vult de gegevens wel in die het geheugen niet heeft vastgehouden.
Bij Koordes in Rekken hing nog jaren het rijzadel van Hemsinks Gait aan de muur, een herinnering aan de luitenant van Rekken en diens wonderlijke reis door de Soerensebossen.

Eibergen, september 2003 E.H.Wesselink

Met dank aan: H.J.W. te Raa, Rekken, C. te Raa, Moers (Dld), J.H. te Raa- te Raa, Rekken

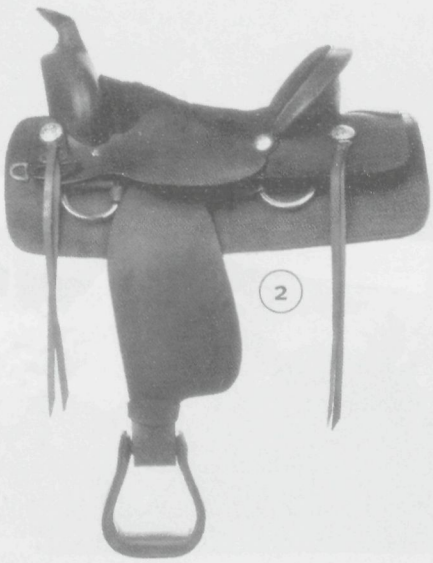

Afbeelding verzorgd door Marieke Braakman

Nog eens de naam "Het Kip" Een reactie.

Van ons lid Nic Adema uit Utrecht ontvingen we een brief, eigenlijk gericht aan Henk Braakman, met zijn beschouwingen over mogelijke herkomst van de naam "het Kip".

Naschrift m.b.t. een artikel van de heer H. Braakman in Old Ni-js no. 48.

In de eerste alinea stelt u dat de naam kip op verschillende manieren geschreven wordt. De spelling is inderdaad vaak niet hetzelfde of erg consequent, maar het is wel belangrijk welk lidwoord er staat. (de = manl. of vr.; het = onzijdig). Ook is het aantal lettergrepen van belang voor de oorsprong van het woord: dus kip of kippe? De huidige benaming (zeker door oude mensen die het dialect goed spreken) is zeer belangrijk om andere historische vormen te begrijpen. Ook is het interessant te kijken of er samenstellingen bestaan met het woorddeel "kip" bijv. kip/stukke, kip/slat, kip/boer, kips/weide o.i.d.

Bijzonder is wel, dat er een boerderij is die zo heet. Hoe oud is die naam? Zijn stukken landbouwgrond van die boerderij daarnaar genoemd? En waar lagen die stukken grond? Lag die boerderij zelf misschien ook dicht bij de grens van de gemeente of de Heerlijkheid Borculo? Is de boerderij ooit in de loop der jaren verplaatst en heeft ze de naam meegenomen (m.i. is dat ook bij "de Borg" gebeurd).

Kortom vragen genoeg. Hieronder mijn verhaal over De Kip. Ik ben benieuwd naar uw reactie.

Nic Adema

Afgebroken boerderij De Kipper van Kip Jan (fam. Mellink), stond op Holterweg 2, Vraag: Had de naam iets met 'Kip' te maken? (collectie HKE)

De Kip

"De Kip" is een bijnaam en een veldnaam in de buurt van de Lievelderweg bij de gemeentegrens met Groenlo. In het Oud-Saksische woordenboek staat het volgende over het woord kipp: Kipp (m.) Stock (lat. cippu-s). Dit wil dus zeggen, dat het een mannelijk woord was. In het Achterhoeks zal dat resulteren in het mannelijke lidwoord de: de kip. De naam "Jan van De Kip" in Groenlo/Lievelde is daarmee in overeenstemming. Opvallend is ook dat er in het dialect van Lievelde nooit een –e achter komt: De Kippe. De betekenis heeft dus zeker niets te maken met het dialect voor pluimvee. De (veld)naam het/de kip komt overigens ook elders en aan weerszijden van de landsgrens voor.

De veldnaam "De Kip" in de buurt van de Lievelderweg heeft volgens pater Jan Hulshof (Hommelink) betrekking op een stuk grond op de hoge es en dat is vlak bij de gemeentegrens, dichtbij de Lievelderweg. Ik geloof dat hij dat Het Kip noemde. Dit lidwoord, "het" lijkt er niet mee te kloppen, maar waarschijnlijk moet het lidwoord het hier verklaard worden uit een verdwenen woord achter Kip-. Misschien dat het vroeger Het Kipstukke heette. Zo werden (delen van) landbouwgronden wel genoemd. Stukke is in het dialect onzijdig, vandaar" het" als lidwoord.

Wat heeft het woord stok in het Oud-Saksisch nu met Kip te maken? Het Latijnse Cippus (masc.) betekent volgens het Latijnswoordenboek: 1. Vierhoekige spitse

Gezicht op het Kip van nabij de Piepermolen (collectie HKE)

zuil, vooral op graven. 2. Schanspaal, palissade. In het WNT heb ik naast een hoeveelheid handelswaar, de volgende (m.i. zinnige) betekenissen voor Kip gevonden: 1. kerf of keep in hout, 2. greppel (langwerpige aardappelkuil), 3. knik in karrenspoor, 4. val of knip voor dieren, 5. ploegstok. Verder wordt het Latijnse woord Cippus verklaard als wegwijzer. De wegwijzer wordt beschreven als een aarden hoop, of een ander hoog werk, op kruiswegen om de richting aan te wijzen. Ook wordt de betekenis van grafzuil genoemd, waar het grafschrift op staat. Het woordenboek van het Eibergs (B. Weeink, 't Eibargs plat op de riege, Doetinchem 1995) meldt het volgende: KIP,... perk bij het knikkerspel. ....Een perk is een grens: "dat gaat alle perken te buiten!"

Kip als perk in het knikkerspel, zou dus wel een oud woord voor grenslijn kunnen zijn. Palen, juist bewerkte palen, dus ook vierkante, met een tekst of andere tekens dienden zeker wel als grensaanduiders. Kijk maar eens naar de historische grenspalen in onze streek, de oude hebben allemaal vier vlakken met een obeliskachtige vorm. Aan twee kanten kon men het merkteken van de "grenzende"gebieden plaatsen. Het is niet onlogisch dat die palen langs een weg die over de grens liep, werden geplaatst. Ze konden dan tevens als wegwijzer dienen. Dat boerderijen naar deze permanente tekens werden genoemd, is bekend. Paalhaar in de Holterhoek zou zo'n vernoeming kunnen zijn. Kennelijk stond daar in de buurt een (grens)paal op een verhoging (haar). Ook de naam Esboom, achter in de grafheuvel van Erve Kots, zou zo'n grens kunnen aanduiden.
De Kip ligt in/bij Groenlo net over (of aan) de gemeentegrens, die al sinds 1236 grens is, toen Hendrik van Borculo de stad Grolle aan de graaf van Gelre overdeed. Misschien dat het grondstuk met de naam de Kip vlak bij een kruising ligt, waar die wegwijzer op zijn plaats was. Het huis van de Kip ligt ook aan een kruising. Mensen die het stadje naderden, konden dan zien dat ze een ander rechtsgebied naderden. Het had dus zeker nut om dat aan te geven. De kip is geen oude erfnaam, maar het is mogelijk, dat daar vroeger een stuk grond lag, dat die naam droeg. Toen begin vorige eeuw, of iets eerder, het huis van de Kip gebouwd werd, kan die veldnaam op het huis zijn overgegaan. De oudste vermeldingen van de naam Kip ken ik uit 1788 en 1789. In de administratie van de R.K. Grolse armenkas staat op 24 februari 1788 de volgende betaling vermeld: Noch aan Jan Hendrick Kip f 20.0.0 op 1/5 1789 staat er: Aan de Kip voor 2/4 jaar f 15.0.0. Waarschijnlijk betrof het hier betalingen aan kostgeld voor een arme die daar inwoonde. Betalingen voor kostgeld werden altijd aan de kostgever gedaan, dus was de bewoner van "de Kip" zeker geen behoeftige parochiaan.
Het stuk grond van Hommelink met de naam het Kip, ligt richting Grolse gemeentegrens. Als het inderdaad bij de grens aan de Lievelderweg ligt, dan zou dat bevestigen, dat De Kip ontleend is aan een veldnaam in de buurt.
Over andere betekenissen wil ik het volgende opmerken:
De betekenis met ploegstok past wel bij een boerderij, maar ik weet dat niet nader

te duiden.
Een knik in een karrespoor zou kunnen duiden op een opvallende bocht in de weg. Zou daar misschien de kruising mee bedoeld kunnen zijn?
Ook aardappelkuil of een kuil voor het bewaren van andere veldvruchten (bieten) past bij de naam van een boerenerf. Maar om daar nu een boerderij naar te vernoemen! Tenzij het ging om een boerderij waar men de pacht in de vorm van bieten of zo moest afleveren.
Een val voor dieren zou ook de naamgever kunnen zijn, denk maar eens aan de eendenkooi, maar om welke dieren zou het daar dan kunnen gaan?
Schandpaal (het galgenveld lag daar ook in de buurt?) en palissade kan het woord ook betekenen. In verband met de vele belegeringen van Grol zou de veldnaam daar best wel eens iets mee te maken kunnen hebben. Een eind verderop lag wel een oude schans (Schanseman). Dus wie weet, heeft daar een versterking gelegen om de weg van en naar de stad af te sluiten. Er lagen immers diverse belegeringsschansen om Groenlo.
In verband met die oorlogen zou het ook kunnen gaan om een grafpaal. Misschien dat er iemand begraven ligt. Of lag daar ook een oeroude grafheuvel? Kip kan immers ook aarden hoop of ander hoog ding betekenen! In Lievelde (niet ver van "de Kip") ligt een oud grafveld (of een grafheuvel?). Waarom zouden er niet meer kunnen zijn?
Een kerf in hout zou ook iets met die naam te maken kunnen hebben; in grenspalen of wegwijzers zal ongetwijfeld het een en ander gekerfd zijn.

Via een kerf kom ik dan toch weer op de betekenis van grensaanduiding of wegwijzer. De grens van Grol en de Lievelderweg zijn daar te prominent aanwezig. Het zou tegelijk een oude markengrens geweest kunnen zijn. Ook het feit, dat cippus een Latijns woord is voor grenspaal of wegwijzer, versterkt mijn vermoeden dat het die betekenis moet zijn. Dit Latijnse woord kan heel wel gebruikt zijn in de oude administratie. Met name grenspalen werden geadministreerd. Er stonden zeer strenge straffen op het verplaatsen van grenspalen en –stenen ook in de markenorganisatie. Dat de grens van Grol, sinds 1236 tevens de grens tussen Gelre en Munsters gebied, de moeite van het vernoemen waard was, kan ook te maken hebben met de vroegere ingewikkelde politieke situatie.

Nic. Adema
Reviuskade 11
3521 TD UTRECHT

Reactie van de heer H. Braakman op het verhaal van de heer N. Adema over "De Kip".

Geachte heer Adema,

Uw brief d.d. 15 juli j.l. bereikte mij zojuist via de redactie. Hartelijk dank daarvoor.

Het is inderdaad een aanvulling op mijn beschouwing. Die kwam een beetje uit de losse pols. Uw suggesties dat de naam eventueel voortkomt uit de grensbebakening lijkt mij waarschijnlijker dan de veronderstelling dat de scheepvaart op de Berkel ter plekke een ankerplaats benutte.

Het is moeilijk na te gaan: Kaarten uit de periode dat de markegronden van Rekken nog een rol van betekenis speelden, ontbreken vrijwel. De Geelkerckenkaart van 1639 is mogelijk wel de oudste proeve van cartografie. Uit het markenboek van Rekken, dat omstreeks 1790 begint, worden wel financiële uitgaven vermeld van grenspalen. Het is niet uitgesloten dat deze landstrook geheel particulier eigendom was. De markengronden in de richting van Eibergen sloten daar op aan. Langs de huidige Apedijk waren o.m. markengronden te vinden. De familie Poppink, thans nog een boerderijnaam, was een aanzienlijke familie met bezittingen aldaar, die van de markengronden onderscheiden dienen te worden. Ook de eigenaren van het "Uink"-goed hadden zeggenschap over landerijen aan de zuidzijde van de Berkel. De Poppink-familie was van RK-huize. Zij hebben mede geijverd om van "Het Kip" geleidelijk een geheel rooms-katholieke nederzetting te maken. Compleet met kerk en school. Plaatsing van een teken om de grenzen van de eigendommen aan te geven zal wenselijk zijn geweest.

Het zal wel heel moeilijk zijn om meer zekerheid te verkrijgen. Zo gaat dat heel vaak met dit soort naspeuringen. Maar uw aanwijzingen kunnen niet terzijde worden geschoven.

Aan de schrijfwijze en het gebruik van de lidwoorden weet ik weinig toe te voegen. Op de samenstellingen zal ik wat alerter zijn. Mijn bevinding is dat de bevolking enerzijds eeuwenlang namen en toevoegingen weet vast te houden in het dagelijks gebruik. Aan de andere kant worden familienamen onbegrijpelijk verbasterd of aangevuld waardoor ze bijna onherkenbaar worden.

Met vriendelijke groet, Henk Braakman.

Dieksken Bennink van de Waever.

Op de Weaver woonde de familie Bennink. Vader Jan Hendrik Bennink was een persoon van aanzien. Hij was gemeenteraadslid en de eerste voorzitter van de in 1910 opgerichte fokveevereniging in Rekken, die streefde naar veredeling van de veestapel op de Achterhoekse boerderijen.
Bennink had drie zonen, Gerrit Jan, Frederik, die jong overleed en Herman. De jongste, Gerrit Jan vertrok uit Rekken en ging in de makelaardij. Hij stichtte het bedrijf 'Benninks Landerijenbureau'. Herman, de oudste, sloeg zijn vleugels uit naar verre oorden. Hij woonde een tijdlang in Amerika, waar hij ook trouwde, zij het met een Nederlands meisje, dat hij op zijn eerste reis van drie jaar, op de boot had ontmoet. Na veertien jaar keerde hij met vrouw en dochter terug naar Nederland en vestigde zich in Apeldoorn, vanwaar hij zich toelegde op het kweken van maissoorten, die geschikt moesten zijn voor ons klimaat. Daartoe legde hij op verschillende plaatsen in Nederland proefvelden aan, ook op de Weaver in Rekken.
Toen in 1951 door vorst zijn zaaimaiscultuur in ons land mislukte, dreigden zijn experimenten een jaar vertraging op te lopen. Hij kwam toen op het idee, een half jaar naar Zuid-Afrika te gaan omdat het oogstseizoen daar op het zuidelijk halfrond een half jaar verschilt met het onze. Die reis werd een succes, hij wist daar zijn maiscultuur te redden. Op de terugreis kwam hij om het leven, toen het KLM-vlieguig 'Koningin Juliana' op zaterdag 22 maart 1952 neerstortte bij Frankfurt.

De Waever met bakhuisje (collectie HKE)

Behalve de drie genoemde zonen hadden ze bij Bennink ook nog een dochter: Hendrika Johanna(1894 - 1982), die Diekske werd genoemd. Ze was de oudste van de vier kinderen. Diekske bleef ongetrouwd en bleef ook na de dood van haar ouders op de boerderij wonen, al boerde ze niet meer.
Ze verzorgde haar ouders tot aan hun dood. Ze werkte nog een tijd als 'zuster' op de Rekkense Inrichtingen. Na de dood van Herman trok diens vrouw Emmy op 'De Waever' bij Diekske in. De een woonde in de boerderij, de ander in het 'bakhuis' ernaast. Toen Emmy in 1970 bij het oversteken van de weg verongelukte, bleef Diekske alleen achter. Ze vertrok in datzelfde jaar naar het bejaardenhuis 'De Whemerhof' in Eibergen en woonde daar tot haar overlijden in 1982. Daar heeft ze een aantal van haar herinneringen op schrift gesteld.
Diekske was een bijzondere vrouw met een vrome inslag en bepaald niet dom, zeggen zij, die haar goed hebben gekend. Een 'echte' boerin was ze niet.
Maar uit haar verhalen blijkt, dat ze wel degelijk meeleefde met het wel en wee op de boerderij en veel uit haar jeugd bewaarde 'in haar hart'. Een aantal van die hartsherinneringen heeft ze op schrift gesteld, waardoor we er nu nog van kunnen genieten. Haar geheugen en opmerkingsgave blijken uit het volgende verhaal, dat terloops de naam van de Waever verklaart.

Eibergen, september 2003 E.H.Wesselink

Met dank aan Wim Kemink en Rika Keuper-Boevink voor de familiegegevens van de Benninks.

De opstellen van Diekske Bennink verschenen in de periode 1977-1984 in het tijdschrift van de oudheidkundige werkgemeenschap Aalten-Dinxperlo-Wisch en werden ons ter beschikking gesteld via B.J. Dorrestijn te Silvolde.
Het levensverhaal van Herman Bennink staat, beschreven door Wim Kemink, te lezen in Old Ni-js nr 11 van maart 1989.

Dieksken vertelt:

Van ne vader en dree jonges

Den vader was mien vader en dee jonges miene breurs. Gek, zee hadden wal ne zuster, maor ikke neet en zee mosten 't zich met twee breurs doon. 't Was in den harfs, vader was op den Esch an 't wark, ziene dree jonges bi'j um. Daor zeet ze aover de Stompsbrugge ne heer ankommen met un komiek dink op de rugge. 't Hundeken van den man leep achter um an. Vader kennen' dèn meneer wal, 't was un ambtenaar van 't gemeentehoes. Vader en dèn meneer zéén' mekare goondag. Den meneer leep deur en de jonges kekken um nao. An 't ende van ons stukke zaggen ze um stille staon. Daor nompe zich dat bezundere ding van de nekke af en zat 't oet mekare, lee d'r een bord oaverhen, grep zien gereedschop en ging an 't wark. "Ne schilder", zee mien vader.
"Hè vader, meuge wi'j's effen gaon kieken"? "Jawal, maor i'j mot 't eerst netjes vraogen an dèn meneer en as i'jleu weer komt moj mi'j us precies vertellen waj ezeen hebt". "Jao vader", en vot wazzen ze. Zee bleven mooi op 't dwarsweggesken dat achter ons stuk henleep staon. Doot ze weer kwammen brachten ze verslag oet. Herman tien jaor, zee: "Vader, hee maken de wolken rood en ze bunt joo wit"! Frederik, acht jaor zee: "Vader, dat hundeken had toch zonn mooi halsbèndeken umme!" Doo Gart Jan, veer jaor, verontwaardigd: "Vader, hee ston maor zo met ziene beide beene in oonze knollen"!
Oonzen Esch was veer schèppelszaod groot, op dee grond kwam later de Landbouwlooze te staon – ok al neet meer in functie – en de smederi'je van smid Hesselink. Zoo zeej maor dat ter niks zo bestendig is as de onbestendigheid!
Mien betaovergrootvader had weaven as hoof- en boerderi'je as neavenbedrief. Mien aovergrootvader kof ter grond bi'j waor at ze maor te kriegen was en weaven alleene vuur eigen gebroek. Grotvader en vader mieken zovölle meugeluk veldgrond terechte. Op dee schraole grond zeaien ze dan lupienen en dee meeken ze d'r dan weer onder.

Dieksken van de Waever

Dieksken vertelt
(fotocollectie familie Kemink)

Een vertelsel van umstreeks 1870 – 1895

Op ne mooien zommeraovond zat der in de Rekkensche pasterië een gezelschap mansleu en vrouwleu bi'j den domneer op visite. Een zogenaamd mesmaoltjen. De mansleu wazzen leden van den karkeraod en hadden ieder ne kaore mes eleverd veur den groten hof. En oet erkentelukheid kwammen ze noe met de vrouwe op visite. Er wodden ne wandeling deur den hof emaakt, jao dat was leefebri-je zo good alles er bi-j ston. En in de grote hoeskamer was 't gezellig en er wodden good onthaald. Maor hoo de praot an de gange te hollen? Dat was slimmer. Gelukkig, ds. Voorhoeve kwam op een good idee. Heer kreeg "Camera Obscura"van d'n schriever Hildebrand vuur d'n dag en lezen daoroet veur: "Keesje het diakoniemannetje". Dat was toodertied alle aanwezigen nog onbekend en daor ds.Voorhoeve bezunder mooi kon veurlezen maken 't deepen indruk. Zo kwam mien Vader d'r too, daornao te vertellen van ne vrouwe deet van de diakenië onderholden wodden: "Beerndiene meuje van 't Elshoes".
De schoolkindere vonnen 't wat bezunders as ze eur naor 't darp zaggen gaon, een dik mense, zwonk zwank van gang en ne knoestigen stok in de hand. Iedere kere ne andern, want as ze ne bettern vond dan ging dizzen an 't veur. Ze lee gin armood en klagen dee ze dan ok neet of 't mos achter in de wekke waezen dan wodden 't kopken koffie zo slap, dan was ze weer te rejaal ewes en ze vertellen dat 's aovends an euren sik en "tuutjes" (hoondere.) Mien vader hef dat zelf wal is ofeluusterd achter de mure boeten met ziene kammereu deet daor in de buurte wonnen. Dan mosten ze wal oppassen dat ze neet hardop lachen, want dan kwam Beerndienemeuje hellig naor boeten met euren stok. Maor op ne goeie kere doot Enbert, Jan Wilm en Jan Hindrik (mien Vader) daor weer achter de stalmure pos hadden evat luustern ze zo andachtig dat ze der stille van wodden, want...'t was iets bezunders wat ze kregen te heurne."Tuutjes, vanaovond krig i'j behalve oew zaod ok een lekker krumpken brood, dat lust i'j toch zo geerne, neet? Want de meuje hef toch zonne mooien dag gehad. Mo'j heurn, doo'k van Wolthoes kwam stond mi'j de meister op te wachten, maken een preutje en stoppen mi'j ne gulden in de hand. 'k Was d'r veraltereerd van. Maor Meister, zei'k, is den vuur mi'j? Jao, vrouwe koop daor met de karmisse maor is ne lekkere kooke veur. Maor dat deut de meuje neet. Nee, dat geet in een deusken in 't inschrientje van miene kiste. Daor wil ik veur aoverluud wodden a'k begraven wodde, 'k zal 't de naobers wal zeggen". Zo is 't dan ok gebeurd, de naobers deden zo as eur evraogd was en de leu kekken d'r van op. Hé, had Beerndienemeuje zo vulle onder te doone? Jao, i'j kiekt wal op een mense maor d'r neet in. Keesjen oet de stad en Beerndienemeuje oet 't haost onbekende Rekken, hadden dezelfde heimelijke begeerte: neet van de armen begraven te worden.
't Brach de leu van ni'js an 't naodenken en 't gevolg was dat op de karkeraodsvergadering wodden beslotten:
"De leu van de diakeni'je net zonnen grove zollen kriegen as ieder ander. Met aoverlieden 'n zwat laken aover de kiste op 't karkhof, in 't starfhoes koffie met 'n klun-

tjen. Hier laot ik 't veurlopig maor bi'j, maor zu'j zeggen hoo had den meister zo opens ne gulden te missen in dee dage? Dat is een verhaal apat. Blief maor effen ni'jsgierig, dat zal ik ow later wal is vertellen. Bi'j gezondheid en walwezen.

(Wi'j laot hier meteen 't vervolg heurn)
Ja, hoo had den Meister zomaor ne gulden te missen en dat in de zeuventiger jaorn van de veurige eeuw? Noo, daor kwammen an te passe: Verkeupings in Duutsland, soldaoten en ne gullen verloofden officier.
Den officier was bi'j de Meister innekwattierd. Op ne morgen leet e met un bli'j gezichte, ne breef in de hand, de Meister zeen en zèè: "Meester, m'n verloofde schrijft dat ze a.s. woensdag hier wil komen. Als het dan mooi weer is, is me dat een gulden voor een arme drommel waard."
Alles ging naor wens, 't maken, mooi weer en de vrouwe van de Meister had de koffie klaor. Doot ze daor zo geneuglijk bi'j mekare zatten in de hoeskamer, kik de meister tovallig oet 't raam naor boeten en wee kump daor anstrompelen? I'j raodt het al: Beerndienemeuje van 't Elshoes! De meister wordt wat indachtig en metene richt e zich tut den officier: "Meneer, mag ik u even in herinnering brengen wat u gezegd hebt van een gulden voor een arme drommel? Kijk eens even naar buiten". Meer woorden wazzen neet neudig, d'n officier halen meten ne gulden oet de knippe, deut den an de meister en zeg: "Ja, 'k ben blij dat het net zo treft, u wilt hem wel aan dat arme mens brengen." Maor Beerndienemeuje wol um neet versnopen zoas de bedooling was; had ze dat wal edaone dan was er neet vulle van aoverebleven; ok dit verhaaltjen neet.

Hendrika Johanna Bennink
Roepnaam: Dieksken
83 jaar oud Eibergen

Historisch verhaal
van haar vader uit Rekken

Dieksken Bennink met kinderen van Wim Kemink (fotocollectie familie Kemink)

Mivrozo

Ho, mot dat no een verhaaltje wodden oet old Rekken? Dat liekt d'r joch hele maole neet op. Zonne gekken titel. Leu, i'j hep geliek, maor wacht is efkes, ik zal 't oew oet de deuke doon, en dan zu'j wal lachen, maor 't ok kunnen begriepen.
Herinner i'j leu oew 't mesmaoljen nog bi'j Ds. Voorhoeve to den nog neet good wies kon worden oet de praot van ziene gemeenteleden en onder de traktaosie naor "Camera Obscura"grep en vuur lezen ging van: "Keesje, het diakonie huismannetje". Good, 't was onder dens viefjaorig verblief in Rekken dat zien vader d'r op ne aovond was en 't gesprek ging aover zeeke leu, d'r was een soort griep of ne "hoggen" zo as ook wal ne kwaole eneumd wodden deet opens verscheidene leu te pakken kreeg, den éénen slimmer dan den andern. Maor, waor 't zo arg was dat den Dokter d'r bi'j ehaald wodden daor kwam de pastoor of den doomneer ok en zodoonde vroeg vader, hoo 't met Hendrik van 't Looveld ging. Doomneer met een bedenkelijk gezichte: "Nou die man is veel ernstiger ziek dan ik aanvankelijk dacht, heus ik vond hem in 't begin een normaal geval. Maar tijdens den loop van 't gesprek begon hij ineens zo vreemd te praten, hij haalde er zo waar een Italiaan bij aan, toen werd het me duidelijk dat hij ijlde." Kunt u mij ook zeggen, welke naam dominee, vrog vader." Ja! Ik kon duidelijk de naam "Mivrozo"opvangen, misschien de held uit een verhaal dat hij eens gelezen heeft." Vader begreep dat de patiënt vertellen wilde dat zijn ziekte met koude koortsrillingen begon "mi'j vroos zoo"!(= ik had het zo koud) Hendrik kwamp der ok wattieds baoven op.

Dieksken van de Waever.

Haarumme Broene!

Wat zal dat noo veur un vertelsel wodden. Och, 't Is maor un klein verhaaltjen dat mi'j disse dage opèns te binnen schot. Mien Mooder, doot ze nog in Mallem wonnen, hef 't ons ne kere verteld.
Hendrikeum (gin familie, maor al tamelijk old) had is ne kaore mest gelane en brag dee naor 't land. Onderweg kwam um un tröpken net geklede leu tegen dee vrogen: "Hendrikeume, wat wi'j toch noo?" "Dat zee'j toch, mes naor 't land brengen". "Maor Hendrikeume, vergis i'j oew ok, 't is zundag vandage." Hendrikeume maken gin beklag en zee: "Haarumme Broene!" En Hendrikeume en zien peerd maken rechtsumkeert met de volle mestkaore. Hee wol leever maondagmargen extra wark hebben dan (onwetend) Sabbatschenner weazen.
No leu, wat ducht oew, was dat un mooi lesjen van Hendrikeume of neet? Der is natuurlijk ok umme elacht, maor zonder respekt? Vaste neet. Dat ko'w an mooder wal marken!

Dieksken van de Waever

Mijnheer Andree

Mijnheer Andree was een gepensioneerd Duitse Officier die "siepsieg und einundsiepsieg hat e mietgemacht." En met een vrouw van Hollandse afkomst was getrouwd, vanwege die Hollandse familie werden ze door de buren en het personeel ook wel "Mijnheer en Juffrouw van Hemert" genoemd. De kennissen uit Rekken sloten zich hier soms bij aan.
Het echtpaar Andree kreeg een stuk grond toegewezen aan deze kant van de grens dat ook Oldenkotte heette. Daar op het Hollandse bouwden ze een niet al te klein huis. Wel was het echtpaar kinderloos doordat hunne dochter Isabella al jong aan de tering overleden was, maar ze hadden iemand van deftige afkomst in huis, die extra inkomsten aanbracht, want het pensioen van heer officier zal wel niet groot geweest zijn. Juffrouw Andree kon uitstekend koken en goed met personeel omgaan. Grootmoeder leerde van haar nog oliebollen bakken en bloedworst maken. (Hier was enkel bloedbrood bekend; ook wel smakelijk). Het echtpaar Andree raakte bekend op "de Weaver" doordat ze naar de kerk in Rekken gingen. Dat was voor die bejaarde mensen wel een half uur gaans. Men bedenke hierbij dat de weg toen nog heel slecht was. Ik kan me dat nog heel goed herinneren; ik zal zo omtrent elf jaar geweest zijn toen de verharding plaatsvond. Het begon met grondophoging waar die leuke kiepkarretjes aan te pas kwamen en tenslotte kwam de stoomwals. Of Kiekeberend die ook al zal hebben gezien? 't Was in ieder geval ook een wagen zonder paarden ervoor. Maar van Kiekeberend deden alleen nog "de schaddenstekkers" hun verhalen; alleen die mannen in het veld konden zich die Berend en zijn toekomstbeelden nog herinneren.
Nu de kerkgang. De Weaver was slechts vijf minuten van de kerk verwijderd en al gauw nodigden mijne grootouders het echtpaar Andree uit om na de kerk een kop koffie te komen drinken en op verhaal te komen alvorens den terugtocht te beginnen. Zo werd de kennismaking door groeiende vriendschap verstevigd. Zo kwam het dat Mijnheer Andree zich eens tot den zeventienjarigen Jan Hendrik richtte met de vraag: "Und der Heinrich, hat der kein interesse Deutsch te lernen?" Ja, dat had Heinrich (Jan Hendrik) wel.
Direct werden afspraken gemaakt en lesmateriaal bestelt. 't Ging nogal vlot. Als de les naar wens van Herr Lehrer verlopen was, klonk het "Heinrich, jetzt machen wir einen grossmächtigen Punktum". En dan werd er pauze gehouden en gaf Mijnheer Andree een anekdote als beloning. De aardigste daarvan heb ik de volgende gevonden. Een lichamelijk nietig kleermakertje had een forschere, maar ook bazige vrouw getrouwd. Op zekere keer kwam ze met de tang op hem af en 't mannetje kroop van schrik onder de tafel. Op dat moment ging de deur open en de binnenkomende klant vroeg verbaasd: Aber, Herr Schneidermeister, wass sitzen Sie da drollig?" "Und was sagte der Kerl?" En dan klonk het uit de mond van Mijnheer Andree met waarschijnlijk veel zwaardere stem als die van het kleermakertje: "Ich als Herr im Hause kan ja sitzen wo ich will."

Een nauwgezet geweten

Op den binnenweg Eibergen, Mallem, Loo, Rekken, passeert men tegenover de uitgestrekte weide 't Knollenbroek, links van de weg een paar reusachtige keien, ter weerszijden van de ingang, die naar de boerderij "Kammeijer"voert. Op die stenen staat de naam van de boerderij "d'n Tichelovern". Inderdaad werden hier vroeger in veldoven gebakken tichelstenen gemaakt.
De overgrootvader van de tegenwoordige boerin begon er mee, een uitgeweken Hannoveraan in Napoleons tijd. Hier waren de jonge mannen al opgecommandeerd om het Fransche leger te versterken. Toen zag de jonge Kammeijer zijn kans, Holland leeg, nu zou Westfalen, Hannover, enz. wel aan de beurt komen. Hij kwam in Mallem terecht bij een boerderij, waar men tevens tichelstenen bakte, dat was net iets wat hij zocht. Het ging hem goed in Holland. Zijn zoon zette de stenenbakkerij nog voort, niet zijn kleinzoon: Frederik Kammeijer. Nu, toen die Frederik met vrouw en kinderen eens rustig in de woonkeuken zat kwam er een vreemdeling binnen, die vroeg: "Ben ik hier bij Kammeijer?" Op het bevestigend antwoord pakte hij zijn geldbuidel voor de dag, pakte er in en zei:
"Dan mot i'j van mi'j dattig gulden hebben, as 't ouw bleef!" Frederik wist neet wat hij er van denken moest. "Man, i'j vergist oew! 'k Heb ouw bi'j mien weten nooit eerder ezeene, i'j bunt mi'j niks schuldig!" Toch mot ik dit geld hier laoten" zei de man, "'t Zit zo, mien vader hef in der tied een huusken laoten bouwen in Hoksebarge. De neudige steene hef he hier henehaald, maor hee kon de leste vrach neet betalen. Toch kreeg hee de steene mee, maor hoo mien vader ok zien beste dee, hee kon ze wied neet kommen, dat hee dat schöldige geld oet de weg maken kon. Op zien starfbedde heb ik vader motten belaoven dat ik dat doon zol, zo gauw as ik daor too in staot was. Oonzen Leeven Heer is met mi'j ewes, noo kan het dan!"

Geschiedenis uit Mallem en 't Loo
Eibergen, D. Bennink

Scheppels Mankzaod

Ik beginne disse kere met een verzameling, dee Gerrit Vrieze van de Beltrumseweg bi-j mekare escharreld hef.
Sommigen staot misschien al in 't Woordenbook van 't Eibargs Plat van Ben Weeink, mor de meesten liekt mien onbekend.

Bekwaom: soepel. Ook: niet dronken. "Hee had aardig wat edronken, hee was neet bekwaom meer um op eigen bene naor hoes te gaon".
Hieran herinnert misschien 't brulftenversjen:

"Kun jij mij ook zeggen, waar woon ik?
Wie me netjes in huis brengt, beloon ik.
Ik heb toch zo'n last van die duizeligheid.
Ik weet niet , hoe 't zit, maar m'n huis ben ik kwijt."

Drinkebruurs wodden zukken enuumd. Dat was nog goodmuudig. Dee konnen op 'n feesjen neet al te best maote hollen. Zoeplappen was 'n term veur leu, die den borrrel neet konnen laoten staon en vake zat waarn.
Beraod en berouw. Niet goed weten, welke beslissing moet worden genomen. Vergeliekboor met "rikraoden'.
Bielsenboer. Een heel groten spieker. (naegel). Een Bielsenboer was een boer oet Aoverbiel bi-j Borkeloo. Door wonnen nogal wat grote boern. Vandoor de benaming veur een groten spieker.
Biesterbane. Ik bun in de biesterbane, ik wet neet meer hoo of ik 't hebbe" ('t Spoor bijster zijn, bane is ook Achterhoeks voor spoorweg).
Bos. Houten stop, blok, ook een grote jongen.
He slöt met den enen bos (stop dus) den andern los. Hij weet zich te redden, maar veel vooruitgang zit er niet in).
Hee is al een helen bos (of bossel) : werd van jongens gezegd, die al flink uit de kluiten gewassen waren. Een flinken bossel
Drao: langzaam, niet vlot. "Wat buj toch drao, vandage, 't liekt wal, of i'j der ene te völle op hebt
Eenmood. In zijn eentje, alleen zijn. H. Odink gebruikte het regelmatig. 't Is praktisch uit 't taalgebruik verdwenen.
Ekstern = zeurende discussie. Wat heb i-jluu toch te ekstern. Gaot toch hen spöllen.
Fitsken = een klein betjen. Herkomst van dit woord is me onbekend.
Froeseln = stoeien. Wee kent dit woord ok? De blagen waarn an 't froeseln.
Grootsmechtig.: opschepperig, groot doen. Misschien verwant met 't Duutse "grossmächtig" = grote macht hebben.
Guile = heel slappe koffie. Nooit van eheurd.
Hoodäönig, (hoedanig) , zodäönig, (zodanig), eerdäönig. (op zijn eer gesteld).
Van disse drie woorden kump 'eerdäönig' neet in 't Nederlands veur. En in

'n Achterhook ok neet aoveral, ik bun 't in de umgeving van Deutekum neet tegenekommen. Ik heurn 't in Eibarge veur 't eerste.
Hoeterdekoet: hals over kop.
Knaster: een groot ding. Een knaster van een..... Knasterbot = kraakbeen
Ok kump 't woord in een andere betekenis veur: "Neet allen tabak is knaster". Knaster komt van kanaster, een rieten mand, gebruikt om tabak in te doen. Daarna werd het de aanduiding voor de tabak van goede kwaliteit.
Kot of kötte: Ik hebbe nog een slaopkotte (of kötjen) in de ogen. Ok ezeg van kotten (kötten) in de neuze. Kleine propjes. Een kot is ook wel een klein kind. Misschien verkorte vorm van koter.
Iederbots = regelmatig. .
Laomig: traag, 't wordt ezeg van een wat lui persoon.
Misschien verwant met 't woord "laaie": "Wat een laaie van een deerne". Dat was gin compliment. Ene dee 't wark neet oetevonnen hadde. Zo wied a'j eur schaoven, zowied ha'j eur.
Lemken = tuumig gaon. Niks doon dus.
Lessens = kort geleden. Ok lestens. Van leste tied. (laatst).
Massen. Ongedurig draaien. Wat staoj toch te massen. Köj ow draei neet vinden? "Wat buj vannach weer an 't massen ewes" (ongedurig bezig zijn). Ok masseln kump veur. Herhaald massen.
Moeken: afgezakte, dikke kousen.
Nakendeersken: In Haarlo gebruikt voor sneeuwklokje, dat het eerst bloeit , als alles nog bladloos (naakt) is.
Poeterig, poetjen. Poeterig ko'j der al oetzeen nao een dag met smerig wark. Ik bun den helen dag in de stal bezig ewes, mien klere bunt ter smerig van en ik vuule mien helemaols poeterig. (zich niet schoon meer voelen van aanhangend vuil).
Poeterig was slimmer dan onzelig. ' Onzelig is neet fris meer. De muren zaggen der nao een winter stokken in de woonkökken wat onzelig oet. Dee mossen fris ewit wodden met de schoonmaak in 't veurjoor.
Een poetjen = een slons.
Slekken Diene was een poetjen, door was 't in hoes neet rellek. (niet schoon). Door smaken mi-j de koffie neet.
Of de benaming "poetjen"veur een varken hiermet te maken hef, wet ik neet.
Roen: knollen plukken. Ik bun beni-jd, of dat bi-j olderen nog bekend is. 't Mot verwant waezen an rooien, plukken.
Ruilen, tuitelig. Onvast op de bene. Ik vuule mi-j vandage zo tuitelig, ik stao zowat te ruilen op de bene. .
Schoet, schoeterig: smeer, smerig, vuil. "Foi, wat een schoet zit ter op dee busse. (een laag vuil), Door köj de butte opzetten, aj der dat af wilt kriegen. Verwant met 't Duutse Schutt = puin. Schutthaufen = vuilhoop. Een schoeterigen keerl was der ene, dee altied onder den schoet (= smeer) zat en zich ok nooit good wassen.
Een schoeterigen keerl was slimmer as een poeterigen keerl. Een schoeterigen keerl

zat onder 't smeer van wee wet hoo lange,
Schuiken: schuren, wrijven. Wat staoj door toch te schuiken tegen den deurnpos? 'k Heb zo'n jök op de rugge. Schuik mi-j es effen.
Slatern = morsen met een kopje koffie bijvoorbeeld..
Slagmaols: vaak.
Slei = argens handig in waen. Hee hef der slei van. Wee kent dit ok?
Smach = onmundigen honger. (grote honger hebben).

"Haal de wasseldook aover taofel, schoef de stuule onder 't gat.
wi-j hebt smach van 't harde warken en wiej kriegt neet hallef zat.".
Vrouw, woor blief i-j met de telders en de pot met boerenmoos.
Haal de wöste oet de wieme, anders slao ik met de voes."
(Oet een versjen van Spölkwattier oet Zellem)

Wasseldook = vaatdoek, die vroeger in de tafella werd opgeborgen na 't afwassen, dat meestal op tafel gedaan werd. Welk huis had er nu een keuken met aanrecht? Voor 't eten werd het tafelblad schoongeveegd met de wasseldook uit de tafella. Niet al te hygiënisch. Maar dat was toch de goeie oude tijd?
Telders = borden, afgeleid van 't Duutse Teller. Wieme, ook wimme. De plek tussen de zolderbalken, waar de worsten en het spek te drogen hingen. Voes = vuist.
Smotsig= smoezelig, beduimeld
Todden = slepen, sjouwen. Wat löp den hond door toch te todden met dee olde lappe.
Trad, traeden. Dit woord kump in verschillende zinswendingen veur.
Loop es een trad an. (Maak 'ns een beetje haast).
Ik kon vandage met 't wark gien trad vatten. (Het werk wou niet vlotten).
't Is door zo'n rommel, Door köj met 't opruumen nog trad vatten. (Daar is nog veel te doen).
Met den köj gin trad holln, den löp zo onwies hard. (Iemand met 't werk niet bij kunnen houden).
Ik bun 't zitten zat. Ik gao mien (mi-j) effen vertraeden. Dan kan 'k metene den sik effen verturen (een plas doen).
Onzen hof is twintig meter lank. Ik heb 't net afetraoden. (stappend afmeten).
Trempeln = met de voeten trappelen
Tunneken: met naaiwerk bezig zijn.
Vlinders en vogels. Een pannenvogel= nachtvlinder.
En wee wet er wat een bonenpotter is? Dat was den koekoek. Misschien nuumen ze den zo, umdat 't de tied van bonen poten was (begin mei), at den zien "koekoek" begon te roopen.
Vreddeken.: Op zijn strepen staan. Herkomst van 't woord is me niet bekend.
Willemoods: opzettelijk.

Kap en kool.

Mooder zae, too ze nao 't etten de panne leugschrapen: "Ze hebt mien de bool good nao-ezeen. Ze hebt mi-j alles met kap en kool opegetten." Er was dus niets meer over. Ik heb me jarenlang afgevraagd, wat de oorsprong van dit gezegde mag wezen. Ik heb 't gevonden in 't boek "Geschiedenis in Beeld , 1550 – 2000."
Daarin staat een spotprent uit circa 1570 over de godsdiensttwisten. Drie bedelmonniken, franciscanen, één met een kap op, één blootshoofds, en één met naakt bovenlijf zitten triktak te spelen met een paar Hollandse edelen.
De monniken representeren de katholieke kerk en dreigen de inzet, hun kleding en liturgisch vaatwerk kwijt te raken. De paus en een kardinaal proberen die voorwerpen weer in handen te krijgen, wat door de ridders weer wordt belet. Eén van de monniken is zijn cap al kwijt en de ander, zijn covel (= kap met mantel) en ze kermen:

"O lacy, ochermen, wat is ons geschiet.
't Is al vervlogen o vader van Romen ons bijstant biedt.
Cap en covel, het wert al wt getoghen."

Kovel werd tot kogel en in de volksmond verbasterd tot kool.En zo ontstond het gezegde:" met kap en kool."

historische kring
elbergen